

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Elina Pikkusaari

Lukeako vai eikö lukea?

Rajatun nuorten aikuisten joukon lukutottumukset ja kirjaston vaikutus heidän lukemiseensa

Opinnäytetyö

Syksy 2022

Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalveluala

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Tradenomi (AMK), kirjasto- ja tietopalveluala

Suuntautumisvaihtoehto:

Tekijä: Pikkusaari, Elina

Työn nimi: Lukeako vai eikä lukea? – Rajatun nuorten aikuisten joukon lukutottumukset ja kirjaston vaikutus heidän lukemiseensa

Ohjaaja: Mäkinen-Laitila, Sari

Vuosi: 2022

Sivumäärä: 56

Liitteiden lukumäärä: 2

Opinnäytetyössä tutkittiin rajatun, samanlaisesta musiikista kiinnostuneen nuorten aikuisten joukon lukutottumuksia ja kirjaston vaikutusta heidän lukuharrastukseensa. Tutkimuksessa selvitettiin esimerkiksi sitä, kuinka usein ja missä muodossa luetaan, ja mistä luettava kirjallisuus hankitaan. Tutkimuksen toteutuksessa otettiin huomioon niin lukemista harrastavat kuin ei-lukijatkin. Kirjaston näkökulmasta tutkimuksessa selvitettiin lisäksi sitä, miten kirjasto jo tukee ja voisi entistä paremmin tukea tutkimukseen osallistuneiden lukuharrastusta. Tutkimukseen osallistuneet olivat iältään 20–35-vuotiaita.

Tutkimuksen toteutuksessa käytettiin sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista tutkimusta. Kvantitatiivisena menetelmänä käytettiin Webropol-alustalla toteutettua verkkokyselyä, johon vastasi 20 tutkimuksen kohderyhmään kuulunutta aikana 20.4.–25.8.2022. Kvalitatiivisena menetelmänä tutkimuksessa käytettiin teemahaastattelua. Teemahaastatteluja tehtiin viisi kappaletta elokuun 2022 aikana. Verkkokyselyn tulokset analysoitiin Webropolin omalla työkalulla, minkä jälkeen tuloksista tehtiin Word-tekstinkäsittelyohjelman avulla erilaisia kaavioita. Teemahaastattelujen analysoinnissa taas käytettiin sisällönanalyysia.

Tutkimuksilla saatiin enemmän tietoa jo lukemista harrastavilta kuin ei-lukijoilta, esimerkiksi haastatelluista vain yksi oli ei-lukija. Tulosten mukaan moni esimerkiksi hankkii luettavaa kirjastosta, lukee paperikirjoja sekä osallistuu kirjaston järjestämiin tapahtumiin kuten vaikkapa kirjailijavierailuihin, vaikka samaan aikaan moni ei esimerkiksi käytä kirjastoa ollenkaan tai koe sen auttavan heidän lukuharrastustaan millään tavoin. Lukemattomuuden syiksi tuloksista paljastuivat esimerkiksi ajanpuute, vaikeudet löytää sopivaa luettavaa sekä muiden ajanviettotapojen, esimerkiksi suoratoistopalveluiden, helppous ja suurempi kiinnostavuus. Kirjastolle suunnattuina parannusehdotuksina tuloksissa nousivat esille esimerkiksi kirjastoautojen nykyistä paremmin tutkimuksen kohderyhmälle suunnattu markkinointi sekä kirjastojen sähköisten materiaalien, kuten esimerkiksi e-kirjojen, parempi markkinointi ja niiden käyttämisen opastaminen.

¹ Asiasanat: lukeminen, lukuharrastus, lukutottumukset, kirjastot

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Library and Information Services

Specialisation:

Author/s: Pikkusaari, Elina

Title of thesis: To read or not to read? – The reading habits of a certain group of young adults and the influence library has on their reading

Supervisor(s): Mäkinen-Laitila, Sari

Year: 2022

Number of pages: 56

Number of appendices: 2

The aim of this thesis was to study the reading habits of young adults with similar musical tastes and how library influences their reading. Sample research questions were, for example, how often a responder reads and what reading format they use. The research had different questions for those who said they read and for those who said they did not. The research also studied how libraries are already helping readers with their reading hobby and what libraries could do to help them even more. The respondents were aged from 20 to 35.

The research approach was both qualitative and quantitative. The quantitative method used was an online survey conducted with the Webropol survey and analysis tool. The questionnaire was available from 20 April to 25 August 2022, and it received 20 answers. The answers were analysed with the Webropol tool and they were made into visualizations using the Word tool. The qualitative method used was a thematic interview. Five people were interviewed, and the interview material was analysed using content analysis.

The research provided more information from those who read regularly and less so from those who don't. Many of the respondents said that they borrowed books from the library, used paper books, and took part in different events at the library. However, at the same time, many of the respondents also said that they didn't use library or that library doesn't assist in their reading hobby at all. Reasons given for why the responders do not read, were, for example, a lack of time and difficulties to find something to read. Suggestions for improvement from the respondents to the libraries were better marketing for bookmobiles and for different electronic materials such as E-books.

¹ Keywords: reading, reading as a hobby, reading habits, libraries

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo	6
Käytetyt termit ja lyhenteet.....	7
1 JOHDANTO	8
2 LUKEMISEN HYÖDYT	10
2.1 Hyödyt yksilötasolla.....	10
2.2 Hyödyt yhteiskuntatasolla.....	12
3 LUKEMATTOMUUDEN SYYT.....	14
4 KIRJASTOT JA LUKEMINEN.....	18
4.1 Vaikutus lukemiseen	18
4.2 Vaikutus lukahaluttomuuteen	20
5 MUUT LUKEMISTA TUKEVAT TAHOT	23
5.1 Koulujen lukutaitotyö ja koulun ja kirjaston yhteistyö.....	23
5.2 Lukukeskus	24
5.3 Lukuliike	25
5.4 Celia.....	25
5.5 Muut tahot	26
6 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSMENETELMÄT JA TOTEUTUS	27
6.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimusongelma	27
6.2 Tutkimusmenetelmät: verkkokysely.....	27
6.3 Tutkimusmenetelmät: teemahaastattelu.....	29
6.4 Tutkimuksen eettisyys	30
7 TUTKIMUSTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	31
7.1 Verkkokysely	31
7.2 Teemahaastattelu.....	38
7.2.1 Teema 1: lukemisen määrä.....	38
7.2.2 Teema 2: lukemisen tapa.....	39

7.2.3	Teema 3: kirjaston merkitys oman lukuharrastuksen tukijana.....	41
7.2.4	Teema 4: kirjaston ja lukemisen imago/mielikuvat	45
8	POHDINTA.....	50
	LÄHTEET	53
	LIITTEET	56

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluettelo

Kuvio 1. Missä muodossa luet kirjoja? Voit valita useamman vaihtoehdon (n=17).....	32
Kuvio 2. Millaista kirjallisuutta luet? (n=17)	32
Kuvio 3. Mistä hankit luettavaa? Voit valita useamman vaihtoehdon (n=17).	33
Kuvio 4. Mitkä seuraavista kirjaston palveluista ovat tukeneet lukuharrastustasi? Voit valita useamman vaihtoehdon (n=17).	35
Kuvio 5. Miten kirjasto voisi tukea lukuharrastustasi nykyistä paremmin? Voit valita useamman vaihtoehdon (n=12).	36

Käytetyt termit ja lyhenteet

Ei-lukija	Henkilö, joka ei harrasta vapaa-ajallaan lukemista.
Kirjaston ei-käyttäjä	Henkilö, joka ei käytä kirjastoa. Kirjaston palveluiden lisäksi ei-käyttäjä ei käytä myöskään esimerkiksi kirjaston tarjoamia tiloja tai osallistu kirjaston järjestämiin tapahtumiin.
Monilukutaito	Monilukutaidolla tarkoitetaan taitoa tulkita ja tuottaa erilaisia tekstejä. Erityisesti nykyään jatkuvasti kehittyvän tekniikan ja esimerkiksi sosiaalisen median aikakaudella monilukutaito on entistä tärkeämpää, sillä tekstejä tulee päivittäin vastaan entistä enemmän monissa eri muodoissa.

1 JOHDANTO

Lukeminen voidaan käsittää monella tavalla, ja yksi näistä tavoista on Lukimatin (i.a.) mukaan nähdä lukemisen koostuvan teknisestä lukutaidosta sekä luetun ymmärtämisestä. Lukimatin mukaan teknisellä lukutaidolla tarkoitetaan virheetöntä ja sujuvaa sanantunnistamistaitoa, kun taas luetun ymmärtäminen koostuu monesta asiasta: lukijan täytyy päästä mielessään käsiksi sanojen merkitykseen ja aktivoida asiaan sopivaa taustatietoa, jonka avulla pystyy muodostamaan mielekkään ja merkityksellisen kokonaisuuden luetusta. Lisäksi täytyy myös arvioida sitä, onko ymmärtänyt tekstin oikein ja onko se sisäisesti järkevää.

Nykyisessä esimerkiksi uuden tekniikan ja sosiaalisen median moninaistamassa maailmassa niin sanotun perinteisen lukutaidon lisäksi tärkeä taito on myös monilukutaito. Monilukutaito on Mediametkan (i.a.) mukaan muun muassa taitoa hankkia, käyttää, tuottaa ja tulkita tekstejä eri muodoissa, erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa sekä erilaisia välineitä avuksi käyttäen. Mediametkan mukaan monilukutaito sisältää peruslukutaidon lisäksi muitakin erilaisia lukemisen ja tekstin tuottamisen taitoja, kuten esimerkiksi visuaalisen lukutaidon, kriittisen lukutaidon sekä digitaalisen lukutaidon. Omassa tutkimuksessani huomio painottuu niin sanotusti perinteisempien formaattien, paperi-, e- ja äänikirjojen, lukemiseen jättäen siten esimerkiksi sosiaalisen median selaamisessa tapahtuvan lukemisen huomiotta, mutta myös tällaista lukemista varmasti tutkimukseni kohderyhmän sisällä tapahtuu.

Tutkimukseni tavoitteena on tarkastella rajatun aikuisjoukon lukutottumuksia ja kirjaston vaikutusta tutkittujen lukuharrastukseen. Tutkimukseni kohdistuu rajattuun joukkoon nuoria aikuisia: Tutkimuksessani tutkitut ovat iältään 20–35-vuotiaita. Sen lisäksi tutkitut tulevat saman fanikulttuurin sisältä, eli rajaukseni mukaan he esimerkiksi kuuntelevat rock-musiikkia ja käyvät rock-keikoilla. Kohderyhmän koostuessa samanlaisesta musiikista kiinnostuneista on lisäksi mielenkiintoista nähdä, onko myös esimerkiksi heidän lukutottumuksissaan samalla tavalla yhtäläisyyksiä. Valitsin juuri kyseisen kohderyhmän siitä syystä, että itse samaan fanikulttuuriin kuuluvana esimerkiksi toisena tutkimusmenetelmänä käytettävän verkkokyselyn levittäminen kohderyhmälle on helppoa.

Valitsin tutkimukseni kohderyhmäksi nuoret aikuiset myös siksi, että esimerkiksi Theseuksessa julkaistuissa ammattikorkeakoulutasoisissa opinnäytetöissä lukutottumuksiin liittyvät

työt käsittelevät aihetta usein joko lasten tai nuorten tai vaihtoehtoisesti esimerkiksi jonkin tietyn kirjaston tai alueen näkökulmasta, joten niin sanotut keskivertoaikuiset eivät ole tutkimuksissa kovinkaan usein tai laajasti edustettuina. Esimerkiksi Laakkonen (2020) tutki opinnäytetyössään nuorten lukutottumuksia ja sai selville esimerkiksi syitä siihen, miksi nuoret eivät lue, kun taas Kontiainen (2016) tutki omassa opinnäytetyössään lukutottumuksia kirjastoamattilaisten näkökulmasta verraten tuloksia Ruotsissa tehtyyn samankaltaiseen tutkimukseen. Myös esimerkiksi Tampereen yliopistossa aiheesta tehdyt opinnäytetyöt painottuvat melko vahvasti lasten ja nuorten lukutottumuksiin. Esimerkiksi Suutari (2022) vertaili omassa pro gradu -tutkielmassaan kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten lukutottumuksia ja lukusisältöjä, ja Marttinen (2017) taas tutki omassa pro gradu -tutkielmassaan yläkoululaisten lukemaan innostamista.

Omassa tutkimuksessani toisena näkökulmana on tutkittujen henkilöiden lukutottumusten lisäksi kirjaston ja sen palvelujen mahdollinen vaikutus tutkittujen lukutottumuksiin ja erityisesti se, voisiko kirjasto jollain tavalla saavuttaa ja palvella myös heitä, jotka lukevat vain vähän tai eivät lainkaan. Tutkimuksen aihe nousi esille omasta kiinnostuksestani sekä lähipiirini kanssa useampienkin vuosien aikana käymistäni keskusteluista liittyen esimerkiksi lukemisen tai lukemattomuuden syihin. Opinnäytetyöni aiheesta eli lukutottumuksista ei myöskään ole tehty kovinkaan paljon tutkimusta valitsemastani näkökulmasta eli aikuisten kohderyhmästä, minkä vuoksi tutkimukselleni on myös tarvetta.

Vaikka lukutottumuksista on tehty melko vähän tieteellistä tutkimusta aikuisten näkökulmasta, on aikuisten lukemista kuitenkin tutkittu monista muista näkökulmista: esimerkiksi sitä, kuinka paljon lapsuudenkodin kirjamäärällä on vaikutusta aikuisiän lukutaitoon (Ylitalo, 2014) tai miten tekniikan kehittyminen vaikuttaa lukemiseen. Lasten ja nuorten kohdalla taas lukemista on tutkittu esimerkiksi lukemaan oppimisen, lapsiperheiden sekä kirjavinkkauksen näkökulmasta. Aikuisten kohdalla lukutottumuksiin liittyvää tutkimusta on tehty enimmäkseen sanomalehtien lukemisen näkökulmasta, kun taas omassa tutkimuksessani tulen keskittymään kirjojen, niin kauno- kuin tietokirjojenkin, vapaa-ajan lukemiseen. Kirjaston merkitystä lukuharrastuksen tukijana on tutkittu, opinnäytetöiden kohdalla erityisesti erilaisilla yksittäisiin kirjastoihin tehdyillä käyttäjätutkimuksilla. Lisäksi myös lukemisen hyödyistä löytyy melko paljon eri tahojen tuottamaa tutkimustietoa.

2 LUKEMISEN HYÖDYT

Lukemisella on tutkitusti paljon erilaisia hyötyjä niin yksilö- kuin yhteiskuntatasollakin. Ilman riittävää lukutaitoa jo aivan arkielämästäkin selviäminen on vaikeaa, sillä erilaiset tekstit ja lukeminen ovat ympärillämme jatkuvasti. Erityisesti nykYTEKNOLOGIAN aikakaudella moni virallinenkin asia saatetaan hoitaa esimerkiksi sähköpostiviestin välityksellä, jolloin oman huonon lukutaidon takia asia saattaa jäädä huonoimmassa tapauksessa kokonaan hoitamatta. Myös erilaiset tekstityypit ovat lisääntyneet esimerkiksi sosiaalisen median suosion lisääntyessä, joten nykyään pelkän painetun tekstin lukeminen ja tulkitseminen ei aina riitä, vaan omaa lukutaitoaan tulisi harjoittaa monilukutaidon suuntaan.

2.1 Hyödyt yksilötasolla

Puhtaasti terveyshyötyjen valossa lukeminen Hyypän (2018) mukaan muun muassa rauhoittaa, vähentää stressiä ja masennusta, lisää hyvän olon ja terveyden tunnetta, pidentää ikää sekä parantaa muistia. Hyypän mukaan kaikki edellä mainitut liittyvät tavalla tai toisella siihen, miten lukeminen vaikuttaa aivoihin: kaunokirjallisuuden lukeminen esimerkiksi lisää aivoverkoston yhteyksiä niillä alueilla aivoissa, jotka toimivat muistin ja mielikuvien alustoina. Osváth (2020) taas sanoo näiden hyötyjen lisäksi lukemisen lisäävän myös empatiakykyä ja parantavan mielikuvitusta. Empatiakykyä lukeminen parantaa lukijan eläytyessä kirjan tapahtumiin ja esimerkiksi henkilöhahmojen tunteisiin ja ajatuksiin. Kirjojen avulla lukijan on myös helppo samaistua hyvinkin erilaisten ihmisten elämäntilanteisiin, sellaistenkin, joiden kaltaisia hän ei koskaan tosielämässään kohtaa. Samaan aikaan kirjasta voi löytää jonkun itsensä kanssa samassa tai samankaltaisessa tilanteessa olevan, ja siten saada lukemalla eräänlaista vertaistukea. Mielikuvitus taasen paranee esimerkiksi kuvittelemalla kirjan tapahtumat lukiessa omassa mielessään: joskus lukiessa voi jo samalla arvailla mitä tarinassa tapahtuu seuraavaksi, ja sekin osaltaan harjaannuttaa mielikuvitusta.

Lukeminen parantaa terveyttä myös muun muassa siten, että lukutaito ja luetunymmärtäminen auttavat ihmistä omatoimisesti etsimään, löytämään ja saamaan terveyteen liittyvää tietoa, jonka perusteella toimia oman terveytensä hyväksi, kirjoitetaan KVB Boekwerk -sivustolla (2019). Tällainen toiminta voi siis osaltaan ennaltaehkäistä erilaisia terveyshaittoja, ja

siten jopa parantaa elämänlaatua: yhteiskunnan näkökulmasta tämä voi myös vähentää esimerkiksi terveystalouden käyttöä ja kuormitusta. Lukemisesta on hyötyä lisäksi myös yleisemmänkin hyvinvoinnin näkökulmasta, sillä kirjoja lukemalla halutaan usein kokea jonkinlainen positiivinen kokemus: esimerkiksi oppia uutta, irrottautua omasta elämästä ja sen huolista tai kokea jotain uutta kirjan henkilöhahmojen kautta. KVB Boekwerk -sivuston mukaan kirjoja lukemalla voi myös esimerkiksi parantaa omaa minäkuvaansa: kirjaa lukiessa ajatukset omista rajoituksista katoavat, ja kuvitellessaan itsensä erilaisten hahmojen tilanteeseen lukija voi olla kuka tahansa.

Aikaisemmin mainittujen hyötyjen lisäksi lukeminen myös laajentaa sanavarastoa (Lukusilta i.a.). Lukiessa törmää usein sellaiseen sanastoon ja esimerkiksi lauserakenteisiin, joihin ei välttämättä puhekielessä törmää ja joita ei muuten oppisi käyttämään omassa elämässään: lukeminen on myös helppo tapa oppia synonyymejä ja muita erilaisia tapoja ilmaista sama asia. Voisi siis sanoa, että lukeminen saattaa siten rikastuttaa myös niin omaa puhetta kuin kirjoittamistakin. Varsinaisten terveyshyötyjen lisäksi muita lukemisen etuja ovat uusien asioiden oppiminen lukemalla. Lukemalla erilaista kirjallisuutta, niin kauno- kuin tietokirjallisuuttakin, voi oppia paljon uutta: kaunokirjallisuutta lukemalla oppii esimerkiksi uusista kulttuureista ja empatiasta muita ihmisiä kohtaan, kun taas tietokirjojen kohdalla mahdolliset oppimisen aiheet ovat melkein rajattomat. Lukemalla saattaa oppia myös uusia kieliä, niin esimerkiksi erilaisten sanakirjojen muodossa kuin myös lukemalla kaunokirjallisuutta jollain toisella kielellä kuin omalla äidinkielellään.

Lukeminen auttaa myös työmarkkinoilla, sillä lukeminen lisää monia nykyajan työelämässä vaadittavia taitoja. KVB Boekwerk -sivuston (2019) mukaan tällaisia taitoja ovat esimerkiksi kriittinen ajattelu, ongelmanratkaisutaidot sekä informaation helpompi ja nopeampi ymmärtäminen. Edellä mainittuja taitoja tarvitaan melkein työssä kuin työssä, ja niitä voi harjaannuttaa lukemalla. Sen lisäksi muita työelämässä tarvittavia, lukemalla paranevia taitoja, ovat esimerkiksi kielitaito, kognitiiviset taidot, luovuus sekä empatiakyky, KVB Boekwerk -sivustolla (2019) todetaan. Esimerkiksi edellä mainitut taidot ovat siis lukemisen hyötyjä monellakin erilaisella tasolla, sillä esimerkiksi empatiakyvystä on hyötyä niin omassa arjessa kuin myös työelämässä ja työpaikkaa etsiessäkin: moni lukemisen hyödyistä on sellainen, että se saattaa tulla esiin monissa erilaisissa tilanteissa. KVB Boekwerk -sivuston (2019) mukaan paljon

lukeneet ja siten kielenkäytössään taitavammat saavat lisäksi usein parempaa palkkaa kuin vähemmän lukeneet, ja heillä on useammin myös vakituinen työpaikka.

2.2 Hyödyt yhteiskuntatasolla

Yhteiskuntatasolla lukemisen hyödyt näkyvät esimerkiksi Dugdalen ja Clarken (2008, s. 2–3) mukaan siten, että enemmän lukevat muun muassa äänestävät todennäköisemmin, omistavat oman kotinsa, luottavat yhteiskuntaan ja osallistuvat sen toimintaan sekä asuvat työssäkäyvässä taloudessa. Aktiiviset kansalaiset luovat osaltaan demokratiaa ja saavat tarvittaessa aikaan myös yhteiskunnallisia muutoksia, mikä on yhteiskunnan, mutta myös sen asukkaiden, näkökulmasta positiivinen asia. Enemmän lukevat myös kuluttavat vähemmän alkoholia sekä tupakkaa ja heidän mielenterveytensä on parempi (mts. 3). Tämä vähentää yhteiskunnan terveydenhoitokuluja jättäen näin yhteiskunnan varoja muuhun käyttöön.

Edellä mainittuihin asioihin ja hyötyihin vaikuttavat kuitenkin myös monet muut asiat pelkän lukemisen ohella, esimerkiksi yksilön oma perhetausta, koulutustaso, taloudellinen tilanne tai vaikkapa vain oma kiinnostus esimerkiksi yhteiskunnallisia asioita kohtaan. Lukemalla voi kuitenkin saada tietoa ja siten ymmärrystä esimerkiksi omasta terveydestään huolehtimiseen tai vaikkapa poliittiseen päätöksentekoon vaikuttamiseen. On kuitenkin luultavasti oletettavaa, että jo valmiiksi enemmän lukevat päätyvät lukemaan myös näistä aiheista kirjoitettua kirjallisuutta ja vaikkapa artikkeleita todennäköisemmin kuin vain vähän tai ei ollenkaan lukevat.

Hyvä lukutaito ehkäisee myös syrjäytymistä: yksi tehokkaimmista tavoista ehkäistä syrjäytymistä on opintojen jatkaminen peruskoulun jälkeen (Lukukeskus, 2017). Lisäksi enemmän lukevat ihmiset saavuttavat todennäköisemmin hyvän koulutustason ja siten menestyvät myös työelämässä. Tämä on jälleen yhteiskunnan näkökulmasta tavoiteltava asia, sillä työssäkäyvät ja aktiiviset kansalaiset käyttävät todennäköisesti vähemmän esimerkiksi yhteiskunnan tarjoamia ja rahoittamia sosiaali- ja terveystaloudellisia palveluita. Lukutaito edistää osaltaan myös tasa-arvoa niin avaamalla pääsyn erilaisiin kirjoitettuihin materiaaleihin ja siten tietoon kuin myös esimerkiksi kertomalla ja ottamalla kantaa tasa-arvoon liittyviin kysymyksiin.

Yhteiskunnalle on lisäksi tärkeää, että kansalaiset käyttäytyvät niin sanotusti hyvien kansalaisten tavoin, ja lukeminen omalta osaltaan edistää myös monia näitä ominaisuuksia: KVB Boekwerk -sivuston (2019) mukaan esimerkiksi muiden auttamista ja ymmärryksen näyttämistä muita ihmisiä kohtaan. Kirjaa lukiessaan ihminen elää hahmojen ja tapahtumien mukana ja oppii miettimään ja näkemään asioita monesta erilaisesta näkökulmasta, myös sellaisista, jotka eivät välttämättä vastaa lukijan omia näkökulmia tai mielipiteitä asiaan. Näin lukija kohtaa lukiessaan erilaisia ihmisiä ja elämäntilanteita, ja oppii ymmärtämään muiden ihmisten erilaisia tapoja toimia. Esimerkiksi työelämässä tulee usein niin työkavereiden kuin vaikkapa asiakkaidenkin kohdalla vastaan erilaisia ihmisiä ja heidän erilaisia tapojaan toimia, ja paljon lukenut ihminen osaa tarvittaessa auttaa ja ymmärtää tällaisia ihmisiä paremmin.

3 LUKEMATTOMUUDEN SYYT

Lukemattomuuden syitä voidaan jakaa erilaisiin kategorioihin, kuten esimerkiksi sisäisiin ja ulkoisiin syihin. Sisäisiä syitä ovat sellaiset syyt, joihin yksilö voi ainakin jollain tasolla itse vaikuttaa esimerkiksi omilla teoillaan tai ajattelumalleillaan. Ulkoisia syitä taas ovat kaikki yksilön ulkopuolelta tulevat syyt, joihin tämä ei itse voi niinkään vaikuttaa. Syyt voivat lisäksi olla esimerkiksi jollain tavalla aikaan sidonnaisia, kuten pysyviä tai vaikkapa johonkin tiettyyn elämäntilanteeseen liittyviä. Tämän lisäksi syyt voivat olla myös esimerkiksi tilannesidonnaisia. Jokin lukemattomuuden syy voi myös sopia samaan aikaan useampaankin eri kategoriaan.

Yksi lukemiseen vaikuttava tekijä aikuisenakin on se, paljonko lapsuudenkodissa on luettu ja mikä esimerkiksi vanhempien suhtautuminen lukemiseen ja sen tärkeyteen on ollut: jos lapsi esimerkiksi näkee vanhempiensa lukevan paljon ja suhtautuvan lukemiseen myönteisesti, on todennäköisempää, että myös lapsi lukee ja tarvittaessa saa vanhemmiltaan myös apua esimerkiksi lukemiseen tai lukemisen valitsemiseen ja hankkimiseen. On myös tutkittu, että lapsuudenkodin kirjamäärällä on vaikutusta aikuisen lukutaitoon siten, että mitä enemmän lapsuudenkodissa on ollut kirjoja, sitä parempi lukutaito aikuisella on (Ylitalo, 2014). Samassa tutkimuksessa selvisi myös, että lukemisen määrä on yhteydessä lukutaitoon, ja useammin kauno- tai tietokirjallisuutta lukevien lukutaito on parempi kuin ei-lukijoiden. Kaikki tämä viittaa siihen, että lapsuudenkodilla on vaikutusta aikuisen lukutottumuksiin niin asenteiden kuin lukutaidonkin kehittymisen kannalta.

Omiin asenteisiin lukemiseen liittyen vaikuttaa toki moni muukin asia kuin vain lapsuus ja esimerkiksi vanhempien asenteet. Oma asenne lukemista kohtaan voi olla huono vaikkapa myös siksi, että oma ystäväpiiri ei arvosta lukemista: varsinkin lapsuudessa ja nuoruudessa ystäväpiirin mielipiteillä on usein paljonkin merkitystä, ja jos yleinen ajatus on, että lukeminen on aivan turhaa ja ajantuhlausta, saattaa siitä pian tulla omakin mielipide. Toinen syy negatiiviseen asenteeseen lukemista kohtaan voi olla myös se, ettei tiedä ja hahmota lukemisen hyötyjä ja merkityksiä aivan arkisiinkin asioihin. Omaan asenteeseen saattaa vaikuttaa myös esimerkiksi omat erilaiset lukemisen esteet, joihin palaan myöhemmin vielä tarkemmin, tai se, ettei ole löytänyt itselleen sopivaa lukemisen tapaa ja formaattia.

Syynä lukemattomuudelle voi olla myös lukuhaluttomuus, joka syntyy Knuutilan ym. (i.a.) mukaan huonoista lukukokemuksista, siihen perustuvasta käsityksestä omasta lukutaidosta sekä siten syntyvästä motivaation laskusta, joka lopulta johtaa lukemisen välttelemiseen. Tällaisessa tilanteessa lukumotivaation löytämiseen tarvitaan positiivisia lukukokemuksia ja sitä, että lukijan itsensä käsitys omasta lukutaidostaan saadaan paremmaksi: eihän kyseessä oleva ihminen välttämättä aina edes ole huono lukija, vaan käsitys omasta heikosta lukutaidosta voi perustua myös muihin asioihin kuin itse lukutaitoon. Joissain tilanteissa lukutaito voidaan myös nähdä yliarvostettuna asiana, ja jonain sellaisena, jota ei omassa elämänpiirissä edes tarvitse.

Asenteen lisäksi merkittävä syy lukemattomuudelle on ajanpuute. Joissain tapauksissa ajanpuutteeseen ei voi itse vaikuttaa vaikka haluaisi, esimerkiksi ruuhkavuosia elävä työssäkävijä ei välttämättä voi kovinkaan helposti tehdä aikaa lukemiselle muiden kiireidensä keskellä, mutta monessa tilanteessa ajanpuute on osittain myös oma valinta. Collinson (2009, s. 55) toteaa, että moni lukemista harrastava tekee lukemiselle aikaa omassa arjessaan omilla valinnoillaan päättämällä haluavansa käyttää aikaansa lukemiseen. Nykyään ihmisten huomiosta ja ajasta kilpailee moni muukin asia kuin kirjan lukeminen, ja moni valitsee vapaa-ajalla ajankulukseen kirjan sijasta esimerkiksi sosiaalisen median selailun, joka toki sekin on omanlaistaan lukemista. Kirjan lukeminen vaatii usein myös pidempikestoista keskittymistä, mikä oman näkemykseni mukaan on sosiaalisen median ja jatkuvasti kehittyvän tekniikan aikakaudella monen kohdalla huonontunut, kun on totuttu siihen, että kaiken saa heti joutumatta odottamaan. Lisäksi esimerkiksi sosiaalisessa mediassa sisältö on usein nopeasti ja helposti omaksuttavaa ja mahdollisimman lyhyessä muodossa. Toisaalta samaan aikaan sosiaalisessa mediassa saattaa melkein huomaamattaan jäädä lukemaan pitkiäkin tekstejä, jos aihe kiinnostaa itseä. Sosiaalisen median lisäksi myös erilaiset suoratoistopalvelut lienevät nykyään yksi suurimmista ihmisten huomiosta kilpailevista vapaa-ajan viettotavoista.

Tutkimusten mukaan 11 %:lla suomalaisista aikuisista on heikko lukutaito ja 14 % suomalaisista tarvitsisi selkokieltä, ja yksi syy tähän voi on taustalla vaikuttava lukivaikeus. (Lukukeskus, i.a.-a). Qvarnström (2013) sanoo, että teknisessä lukivaikeudessa lukeminen on hidasta ja virhealtista, minkä takia halua lukemiselle ei juurikaan ole. Lukivaikeuden lisäksi lukemisessa voi olla ongelmia esimerkiksi luetun ymmärtämisessä, lukemisen sujuvuudessa tai sanojen tai lauseiden hahmottamisessa: kaikki nämä ovat asioita, joita voi lukemalla harjoittaa ja parantaa, mutta jos lukeminen on vaikeaa, ei siihen kovinkaan usein löydy motivaatiota ja

siten lukeminen ja lukutaidon kohentaminen jää tekemättä. Suomessa on myös edelleen paljon diagnosoimattomia lukivaikeudesta kärsiviä aikuisia (Oppimisvaikeus.fi, i.a.). Lukemista voi vaikeuttaa lukivaikeuden lisäksi myös esimerkiksi jokin sairaus tai vamma, kuten huononäköisyys tai jokin muu lukemisen saavutettavuuteen vaikuttava asia. Erilaisiin lukemisen ongelmiin on kuitenkin mahdollista saada apua ja vaikkapa erilaisia apuvälineitä esimerkiksi Celian kautta, jonka työhön palaan myöhemmin vielä tarkemmin. Kaikki yllä mainitut lukemattomuuden syyt ovat ulkoisia syitä, joihin yksilö ei voi itse vaikuttaa.

Lukemattomuuden takana voi olla myös esimerkiksi elämäntilanteesta kuten työttömyydestä tai erilaisista mielenterveysongelmista johtuva syrjäytyminen. Syrjäytynyt ihminen jää usein tavalla tai toisella yhteiskunnan ulkopuolelle, ja tällaisessa tilanteessa kirjastoon lähteminen tai lukemisen hankkiminen jostain muualta tuskin on syrjäytyneen tärkeysjärjestyksessä kovinkaan korkealla. Lukemisella ja hyvällä lukutaidolla voi kuitenkin osaltaan ehkäistä syrjäytymistä, sillä kuten jo aikaisemminkin mainitsin, lukeminen on Lukokeskuksen (2017) mukaan yksi tehokkaimmista tavoista ehkäistä syrjäytymistä. Lukemista ja lukuintoa voi haitata myös tuen puute, erityisesti sellaisilla ihmisillä, jotka erityistä tukea lukemiseensa tarvitsisivat. Kuten jälleen aikaisemminkin jo kerroin, omaan lukemiseensa on mahdollista saada aikuisenakin apua sitä pyytämällä erilaisilta lukemisen tukea tarjoavilta tahoilta.

Syynä lukemattomuudelle voi olla myös se, ettei syystä tai toisesta osaa valita tai ei löydä itselleen sopivaa lukemisen formaattia tai lukemista. Monesti kokemattomalle lukijalle jo pelkästään itselle sopivan formaatin valinta voi olla vaikeaa, kun jostain kirjasta saattaa olla vallittavana niin paperi-, e- kuin äänikirjaversiokin ja niistä jokaisella on omat hyvät ja huonot puolensa. E- ja äänikirjojen kohdalla ongelmana voi olla myös tarvittavan laitteen ja esimerkiksi sovellusten hankkiminen ja valinta, ja tässä kohtaa voi vastaan tulla myös taloudellisia esteitä, jos ei esimerkiksi ole varaa ostaa e-kirjoille tarvittavaa lukulaitetta. Tässä asiassa kuitenkin kirjasto voi usein tulla vastaan omalla e-kirjakokoelmallaan, jonka käyttämiseen ei tarvita erillistä lukulaitetta ja jonka käyttämistä kirjastossa osataan varmasti neuvoa ja ohjeistaa. Sopivan lukemisen löytämiseenkin on monia tapoja, esimerkiksi tiettyjen aihepiirien tai genrejen kirjavinkkauksia löytyy verkosta monenlaisten tahojen tuottamina, minkä lisäksi kirjastoista on mahdollista saada henkilökohtaista ja asiantuntevaa vinkkausta suoraan kirjastossa työskenteleviltä kirjastoammattilaisilta. Kirjavinkkejä löytyy usein lisäksi vaikkapa aivan tavallisista sanomalehdistä, ja sosiaalisessa mediassakin vinkkejä saattaa tulla vastaan. Myös

kirjastoissa järjestetään usein erilaisia avoimia kirjavinkkaustapahtumia, joihin voi osallistua ja siten löytää itselleen sopivaa luettavaa.

Syynä lukemattomuudelle puhtaasti kirjaston näkökulmasta voi olla myös esimerkiksi pitkä välimatka lähimpään kirjastoon ja siihen mahdollisesti liittyvät taloudelliset ongelmat: jos kirjastoon täytyisi mennä vaikkapa julkista liikennettä käyttäen mutta siihen ei ole varaa, saattaa kirjastossa käynti ja siten lukeminenkin jäädä kokonaan. Toinen suoraan kirjastoon liittyvä lukemattomuuden syy voi olla lukijan näkökulmasta jollain tavalla huonot tai sopimattomat kokoelmat. Lukijan näkökulmasta on tärkeää, että asiakkaita otetaan mukaan kirjaston kokoelmatyöhön siltä osin, että asiakkailta pyydetään hankintatoiveita, joita myös toteutetaan mahdollisuuksien mukaan. Kokoelmat voivat olla asiakkaille sopimattomat myös esimerkiksi siitä syystä, että kirjasto ei ole tehnyt tarpeeksi poistoja ja kokoelma koostuu vanhasta aineistosta, joka ei enää palvele asiakkaiden tarpeita ja toiveita. Erityisesti pienten lähikirjastojen kohdalla ongelmana voivat olla myös pienet ja suppeat kokoelmat, jotka eivät vastaa asiakkaiden toiveita.

Kirjastoon liittyvä lukemattomuuden syy voi liittyä myös aikaisemminkin mainitsemaani asennekökulmaan: jos oma ajatus kirjastosta on se, ettei sieltä löydä mitään hyvää luettavaa tai ettei sitä jostain muusta syystä halua käyttää, ei siellä silloin tule käytyä ja lukeminenkin jää, jos ei hanki luettavaa joltain muuta kautta. Tähän liittyy oleellisesti se, millainen imago kirjastolla on, ja mikäli se on huono, pitäisi selvittää mistä se johtuu ja voitaisiinko sitä jotenkin parantaa. Kirjaston näkökulmasta olisi myös hyvä muistaa, että eri ihmiset saattavat nähdä kirjaston eri tavoin monenlaisistakin syistä, joten kirjaston imago voi olla ihmisille hyvinkin erilainen.

4 KIRJASTOT JA LUKEMINEN

Kirjaston laissa määrättyjä tehtäviä ovat muun muassa tarjota pääsy aineistoihin, ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa sekä edistää lukemista ja kirjallisuutta (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016). Kirjaston vaikutus jonkun lukemiseen tai lukemattomuuteen voi siis joissain tapauksissa olla hyvin suuri, mutta samaan aikaan joissain tapauksissa jopa olemattoman pieni: riippuen esimerkiksi siitä, käyttääkö kyseinen ihminen kirjastoa ja sen palveluita tai millaisena tämä kirjaston ja sen tarjoamat palvelut näkee. Jotkin kirjaston vaikutuksista saattavat myös vaihdella esimerkiksi kyseessä olevan kirjaston koon mukaan, sillä erikokoisilla kirjastoilla saattaa olla erilaiset resurssit tarjota joitain tiettyjä palveluita, kuten esimerkiksi erilaisia lukemiseen ja sen tukemiseen liittyviä tapahtumia.

4.1 Vaikutus lukemiseen

Kirjaston vaikutuksen lukemiseen pitäisi siis olla muun muassa yllä mainitun kirjastolain määrittämien tehtävien mukainen: tämä näkyy esimerkiksi siten, että kirjastot tarjoavat asiakkailleen heille sopivia kokoelmia ja siten edistävät heidän lukemistaan ja lukuharrastustaan. Kirjasto myös tarjoaa kokoelmiaan lainattavaksi kaikille ilmaiseksi ja kirjallisuutta saa lainata niin paljon ja niin usein kuin haluaa, joten kirjasto tekee siten lukemisesta halvan ja helpon harrastuksen aivan kaikille. Kirjastoissa järjestetään usein myös erilaisia aikuisten lukuhaasteita tai lukudiplomien suorittamista, joihin osallistumisessa kirjasto auttaa esimerkiksi juuri tarjoamalla laajan kokoelman, josta etsiä haasteeseen tai diplomiin sopivaa kirjallisuutta. Kirjastoilla ja niiden työntekijöillä on yleensä myös laajempi tietämys kirjallisuudesta ja siten taitoa keksiä esimerkiksi eri aiheisiin tai kirjallisuuden genreihin liittyviä lukuhaasteita, jotka haastavat riittävästi paljon lukevia, mutta ovat samaan aikaan tarpeeksi helposti lähestyttäviä myös vähän lukeville. Erilaisiin haasteisiin osallistumalla tulee usein myös luettua sellaista kirjallisuutta, jota ei muuten olisi tullut koskaan luettavakseen valinneeksi, joten sitä kautta voi löytää myös uusia näkökulmia lukemiseen ja vaikkapa uusia suosikkigenrejä.

Kirjasto saattaa tarjota myös muuta lukemiseen liittyvää harrastustoimintaa, joka yhdistää samoista aiheista kiinnostuneita ryhmiä, joissa voi syntyä myös kyseessä olevan toiminnan ulkopuolellakin toimivia ystävyys-suhteita. Tällainen toiminta saattaa parhaassa tapauksessa ehkäistä myös syrjäytymistä. Kirjaston tarjoamia niin sanotusti perinteisiä

harrastusmahdollisuuksia ovat muun muassa lukupiirit ja erilaiset kirjavinkkaukseen liittyvät harrastukset, olivat ne sitten sellaisia, joihin tullaan kuuntelemaan kirjavinkkauksia, tai sellaisia, joissa saa itse pitää kirjavinkkauksia muille. Usein esimerkiksi lukupiireissä pitkään mukana olleista syntyy tiiviitä yhteisöjä, joissa vaihdetaan kuulumisia, keskustellaan kirjallisuudesta ja ehkäpä myös opitaan jotain uutta lukemisesta muiden puheenvuoroja kuunnellessa. Kirjavinkkaukset taas ovat usein yksittäisiä, harvemmassa olevia tapahtumia, joihin tuleminen on helppoa, sillä osallistuminen ei vaadi muuta kuin paikalle saapumisen. Nykyään kaikenlaisista kirjastojen harrastustoimintaa järjestetään usein myös verkossa fyysisen kirjastotilan lisäksi, mikä helpottaa toimintaan osallistumista entisestään.

Usein kirjasto tarjoaa myös vapaassa käytössä olevia tiloja lukemiselle ja lukuharrastukselle: esimerkiksi hiljaisen työskentelyn tiloja lukemista varten, mutta usein myös sellaisia tiloja, joita asiakkaat saavat varata omaan käyttöönsä vaikkapa jotain omaa kirjallisuuteen liittyvää harrastustoimintaansa varten. Kirjaston tiloista puhuttaessa kirjastoissa on usein myös erilaisia tiloja vähintäänkin hyllyjen väleissä tai päädyissä, jotka on tarkoitettu erilaisille kirjanäytelyille ja -nostoille, joista voi löytää itselleen kiinnostavaa luettavaa vaikkapa jostain tietystä ajankohtaisesta aiheesta tai tietyltä kirjailijalta. Tämän lisäksi kirjasto voi myös viedä omaa kokoelmaansa ja palveluitaan ulos kirjastosta asiakkaiden luo erilaisella pop up -toiminnalla. Pop up -toiminnassa kirjasto pystyttää pienen minikokoisen kirjaston esimerkiksi ostoskeskukseen tai jonkun tapahtuman yhteyteen, ja tarjoaa paikan toiveista riippuen erilaisia palveluita. Pop up -kirjastossa voidaan esimerkiksi esitellä kirjaston palveluita, tehdä kirjastokortteja tai lainata kirjaston mukana olevaa aineistoa (Oulun kaupunginkirjasto, i.a.-a). Sellaiselle, joka ei käytä kirjastoa, vaikkapa kauppareissulla vastaan tuleva pop up -kirjasto voi olla paikallaan oleva muistutus kaikesta siitä, mitä kirjasto asiakkailleen tarjoaa.

Kirjasto vaikuttaa lukemiseen myös koulujen ja kirjastojen yhteistyöllä, josta kerron vielä lisää hieman myöhemmin. Koulujen ja kirjastojen yhteistyö on helppo mieltää lapsille suunnattuna toimintana, mutta toimintaa voidaan järjestää myös aikuisille: lisäksi esimerkiksi peruskoulun aikana niin sanotusti hyvin tehty kouluyhteistyö saattaa vaikuttaa vielä aikuisenakin esimerkiksi siten, että kirjaston käyttämiseen ja kirjojen lukemiseen on syntynyt hyvä rutiini jo lapsena ja sitä on ollut helppo aikuisenakin jatkaa. Kirjastot tukevat lukemista ja lukutaitoa usein myös muilla tavoilla, esimerkiksi erilaisilla ohjauksilla ja tapahtumilla. Kirjastoissa järjestetään erilaisia ohjauksia osana esimerkiksi kouluyhteistyötä, mutta kirjastoista voi varata myös monenlaisia henkilökohtaisiakin ohjauksia, esimerkiksi Kallion kirjastosta voi varata

henkilökohtaisen Lukuvalmentajan, joka tekee asiakkaalle tämän omien toiveiden mukaisen kirjallistan (Helmet, i.a.). Kirjaston järjestämien tapahtumien kohdalla vain taivas on rajana, ja ehkäpä yleisimpiä tapahtumia ovat esimerkiksi kirjailijavierailut ja erilaiset yksittäiset kirjavinkausillat.

Kirjastot toteuttavat myös erilaisia lukemiseen ja lukutaitoon liittyviä projekteja sekä hankkeita. Monissa hankkeissa keskitytään kohderyhmänä lapsiin tai nuoriin, mutta myös aikuisten lukemiseen liittyen toteutetaan hankkeita: esimerkiksi vuosina 2017–2018 Helsingin kaupunginkirjasto hallinnoi Kirjastot aikuisten lukemisen edistäjinä -nimistä hanketta (Kirjastot.fi, i.a. -a). Hankkeessa oli tavoitteena herättää keskustelua aikuisten lukutaidosta, lukemiseen innostamisesta sekä siitä, pitäisikö kirjastojen katsoa omaa lukemisen edistämisen toimintaansa kriittisesti. Toinen aikuisten lukutaidon vahvistamiseen tähtäävä hanke on Oulun ja Raahen kirjastojen vuosien 2021–2022 yhteishanke Minun kirjastoni - yhdessä enemmän, jossa kohderyhmänä ovat nuoret aikuiset ja aikuiset, joilla on haasteita lukemisessa ja jotka eivät käytä kirjastoa (Oulun kaupunginkirjasto, i.a. -b). Hankkeessa pyritään löytämään yhteistyökumppanit ja luomaan verkosto kohderyhmän tavoittamiseen ja siten lukutaidon tukemiseen erilaisilla mielenkiintolähtöisillä kirjastopalveluilla sekä toimintamalleilla.

4.2 Vaikutus lukahaluttomuuteen

Kirjaston vaikutuksia lukahaluttomuuteen voivat olla jo lukemattomuuden syissä mainitsemani kirjaston huonot kokoelmat sekä pitkä välimatka kirjastoon. Asiakkaiden mielestä huonoon tai muuten sopimattomaan kokoelmaan kirjastoilla on mahdollisuus vaikuttaa toimivalla kokoelmatyöllä, mutta joissain tilanteissa kirjastojen budjetti voi vain yksinkertaisesti olla niin pieni, että kaikkia miellyttävän uuden aineiston hankkiminen on vaikeaa. Pitkien välimatkojen kohdalla yksi ratkaisu voi olla mahdollisten lähikirjastojen tai vaikkapa kirjastoauton käyttäminen, mutta niissä molemmissa kokoelma on yleensä pienempi ja siten ehkä asiakkaan silmissä itselle sopimaton, ja käyttäminen jää. Tällaiset asiakkaat eivät välttämättä aina edes tiedä, että monissa kirjastoissa aineiston varaaminen esimerkiksi pääkirjastolta kirjastoautoon on ilmaista, minkä lisäksi aineiston saa itselleen yleensä melko nopeasti.

Yksi suuri vaikutus, joka kirjastoilla saattaa myös olla lukahaluttomuuteen, on se, että asiakkaat kokevat kirjaston liian vaikeaksi käyttää: joko fyysisen kirjaston, verkkokirjaston tai molemmat. Kirjastojen työntekijät auttavat varmasti mielellään asiakkaita vaikkapa

verkkokirjaston käytössä tai muussa esimerkiksi luokitusjärjestelmään liittyvässä ongelmassa, mutta monelle asiakkaalle kynnys kysyä apua voi olla todella suuri. Voisi kuvitella, että erityisesti sellaisessa tilanteessa, jossa itsestä tuntuu, että kyseisen asian tekeminen tulisi kyllä osata ilman kenenkään apua, kynnys avun pyytämiseksi on suuri ja apu saattaa siksi jäädä kokonaan pyytämättä. Verkkokirjastot tulevat kirjastoille usein kirjastokimppojen yhteisinä verkkokirjastoina, joten niiden vaikkapa helppokäyttöisyyteen yksittäisillä kirjastoilla ei aina ole mahdollisuutta vaikuttaa. Samaan aikaan kuitenkin usealla paikkakunnalla käytössä olevaa verkkokirjastoa parannellaan ja päivitetään asiakaspalautteen perusteella luultavasti nopeammin ja helpommin kuin esimerkiksi yhden kirjaston itse hallinnoimaa verkkokirjastoa.

Joidenkin kirjastojen kohdalla voi olla myös niin, että kirjastojen lukemisen ja lukutaidon tukeminen esimerkiksi koulu yhteistyön kautta on hyvin vähäistä, mikä jossain tilanteessa saattaa lopulta johtaa jopa lukahaluttomuuteen ja siten lukemattomuuteen. Koulu yhteistyö perustuu usein paikallisten koulujen ja kirjastojen omaan aktiivisuuteen, ja jos kirjastossa on esimerkiksi liian vähän työntekijöitä tai lasten- ja nuorten kirjastotyön osaamista, yhteistyö voi puuttua kokonaan tai se voi olla hyvin vähäistä ja epäsäännöllistä. Kuten aiemminkin mainitsin, koulu yhteistyö mielletään usein peruskoulun aikana tapahtuvaksi yhteistyöksi, joka ei suorinaisanaisesti kosketa aikuisia, mutta lapsuudessa tapahtuneen yhteistyön puuttuessa moni asia esimerkiksi kirjaston käyttämisestä on voinut jäädä oppimatta. Tällaisessa tilanteessa samojen asioiden opetteleminen aikuisena ei välttämättä enää motivoi ja kirjaston käyttäminen ja lukeminen jää siitä syystä.

Myös hankkeiden kautta tapahtuva lukemisen ja lukutaidon tukeminen voi olla joissain kirjastoissa hyvin vähäistä. Hankkeiden vähäisyys saattaa johtua hyvin samantyyllisistä syistä kuin yllä mainittu koulu yhteistyön puuttuminen: esimerkiksi työntekijöiden vähäisyydestä johtuvasta ajanpuutteesta tai työntekijöiden oman kiinnostuksen puuttumisesta hanketoimintaan liittyen. Pelkästään taloudellisista syistä hankkeiden vähäisyyden ei pitäisi yleensä johtua: Suomessa aluehallintovirasto myöntää valtionavustuksia yleisten kirjastojen palvelujen ja toimintatapojen kokeilu- ja kehittämistoimintaan alueellisesti ja paikallisesti (Aviavustukset, i.a.). Näin ollen myös pienillä kirjastoilla on mahdollisuus saada avustusta hankkeilleen, kunhan hankehakemukset ovat riittävän hyvin tehtyjä ja hankkeet loppuun asti mietittyjä.

Kirjasto voi vaikuttaa lukahaluttomuuteen myös imagollaan, tai sillä millaisena asiakkaat syystä tai toisesta kirjaston imagon näkevät, ja mistä syystä jotkut eivät välttämättä halua kirjastoa käyttää. Moni voi nähdä kirjaston ikäihmisille tarkoitettuna tylsänä paikkana, jossa ei

voi tehdä muuta kuin lainata itselleen sopimattomia kirjoja, vaikka todellisuus on nykyaikana jo aivan toinen: monet kirjastot tarjoavat laajojen kirjakokoelman lisäksi asiakkaille esimerkiksi niin oleskelutiloja, harrastusmahdollisuuksia kuin mitä erilaisempia lainattavia esineitäkin. Monista kirjastoista löytyy esimerkiksi musiikkihuoneita ja lainattavia urheiluvälineitä, minkä lisäksi kirjastot tarjoavat monipuolisesti erilaisia tapahtumia. Usein kirjaston imago asiakkaille epäkiinnostavana paikkana voi johtua kirjaston omasta markkinoinnista ja viestinnästä: esimerkiksi Litmanen-Peitsala (2015) toteaa, että kirjaston tulisi omassa viestinnässään terävöittää ainutlaatuisuuttaan. Kirjastojen näkökulmasta imagoa voisi siis parantaa ja muuttaa vastaamaan paremmin todellisuutta markkinoimalla kirjaston palveluita monipuolisemmin ja laajemmin, sillä muuten varsinkaan kirjaston ei-käyttäjät eivät välttämättä edes tiedä, mitä kaikkea kirjasto tarjoaa lukemisen lisäksi. Kirjastoon muiden palveluiden takia tulevat saadaan todennäköisesti myös helpommin lainaamaan ja lukemaan kirjoja kuin sellaiset, jotka eivät edes koskaan kirjastoon asti tule.

5 MUUT LUKEMISTA TUKEVAT TAHOT

Kirjastojen lisäksi lukutaitoa ja lukemista tukevat ja edistävät myös monet muut tahot. Tällaisten muiden tahojen rahoittajina toimivat esimerkiksi niin ministeriöt kuin erilaiset säätiötkin. Lukemista tukevia ja edistäviä tahoja on monia, ja seuraavassa esittelen niistä joitakin hieman tarkemmin.

5.1 Koulujen lukutaitotyö ja koulun ja kirjaston yhteistyö

Lapsen kirjallisuuskasvatus on hyvä aloittaa aivan sylivauvasta, jo hyvissä ajoin ennen kuin lapsi menee kouluun ja alkaa opetella lukemaan itse. Esimerkiksi päivähoito voi Heikkilä-Halttusen (2015, s. 117) mukaan tukea lapsen kirjallisuuskasvatusta esimerkiksi tutustuttamalla lapsi päiväkodin arjessa erilaisiin lastenkirjallisuuden lajeihin. Päivähoidossa kirjallisuuskasvatusta voivat olla esimerkiksi erilaiset yhteiset lukuhetket, mutta myös lasten itsenäinen tutustuminen kirjoihin (mts. 118). Myös Opetushallituksen (2022, s. 44) laatimissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan monipuolinen tutustuminen lastenkirjallisuuteen, tarinoiden kertominen lapsille sekä lasten kannustaminen omien tarinoiden keksimiseen. Opetushallituksen mukaan henkilöstön tehtävänä on myös herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjallista kieltä ja lopulta myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Lisäksi monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalle otetaan muunkinlaisia tekstejä ja viestejä. Lapsen siirtyessä esiopetukseen Heikkilä-Halttusen (2015, s. 153) mukaan pyritään vahvistamaan lapsen kiinnostusta puhutun kielen lisäksi jo myös lukemiseen ja kirjoittamiseen.

Heinosen (2011, s. 5) mukaan koulujen ja kirjastojen yhteistyöllä pyritään tukemaan lukutaidon kehittymistä sekä herättämään lukuinto: yhteistyön avulla oppilaita opetetaan lisäksi myös käyttämään kirjaston palveluita sekä löytämään tietoa. Kouluyhteistyö aloitetaan yleensä jo aivan perusopetuksen alaluokilla, samoihin aikoihin, jolloin lukutaito ja lukuinto omaksutaan, ja sitä jatketaan usein läpi koko peruskoulun sekä lukion. Kouluyhteistyön lisäksi koulut tukevat lasten ja nuorten lukemista ja lukuintoa hyvin vahvasti myös omilla toimillaan, esimerkiksi Opetushallituksen (2014) laatimassa peruskoulun opetussuunnitelmassa on jokaiselle vuosiluokalle omat lukemiseen ja lukemisen edistämiseen liittyvät tavoitteensa.

Kouluyhteistyöllä voi olla merkitystä kuitenkin myös aikuisten kohdalla, kunhan koulujen ja kirjastojen yhteistyön piiriin kuuluu myös esimerkiksi toisen asteen sekä ammattikorkeakouluissa sekä yliopistoissa koulujen omien kirjastojen ja niiden käyttämisen esitteleminen kuuluu uusien opiskelijoiden perehdyttämiseen tai muuten pakollisiin opintoihin, sillä moni opiskelija tulee käyttämään kirjastoa vähintään opinnäytetyötään tai muuta vastaavaa päättötyötään kirjoittaessaan.

Koulujen ja kirjastojen yhteistyötä on lisäksi viime vuosien aikana pyritty yhtenäistämään myös valtakunnallisesti: töitä tämän eteen on tehty erityisesti Seinäjoen kaupunginkirjaston lasten ja nuorten lukemista edistävien kirjastopalvelujen valtakunnallisen erityistehtävän (Erte) tiimoilta (Kirjastot.fi, i.a.-b). Erte on esimerkiksi luonut mallipohjan perusopetuksen ja kirjaston yhteistyön pohjaksi. Mallipohjan avulla jokainen suomalainen kunta ja kaupunki voi tehdä omat itselleen sopivat yhteistyösuunnitelmansa mallipohjaan perustuen, pohjasta löytyy lisäksi esimerkiksi erilaisia esimerkkitoiteutuksia sekä toteutusehdotuksia. Tänä vuonna Erten painopisteenä on kirjaston ja toisen asteen oppilaitosten yhteistyö, ja työn alla on samanlainen yhteistyömalli kirjaston ja toiseen asteen yhteistyölle (Kirjastot.fi, i.a.-c).

5.2 Lukukeskus

Lukukeskus perustettiin vuonna 1972, ja sen tarkoituksena on puolustaa tasa-arvoista oikeutta lukemiseen ja lukutaitoon (Lukukeskus, i.a. -b). Lukukeskus muun muassa kerää ja jakaa erilaista tietoa lukemisesta niin lukijoille kuin päättäjillekin ja on tiiviissä yhteistyössä kansainvälisten sisarorganisaatioidensa sekä verkostojensa kanssa. Lukukeskus toteuttaa lisäksi erilaisia laaja-alaisia ja pitkäjänteisiä hankkeita ja kampanjoita, ja samalla Lukukeskus on ainut Suomessa järjestelmällisesti kirjailijavierailuja järjestävä taho. Rahoituksensa Lukukeskus saa Opetus- ja kulttuuriministeriöltä sekä erilaisilta säätiöiltä, kuten esimerkiksi Suomen Kulttuurirahastolta sekä Taiteen Edistämiskeskukselta.

Yksi näkyvä esimerkki Lukukeskuksen tuottamista tietopaketeista ovat sen vuosittain tuottamat 10 faktaa lukemisesta -listaukset, joissa kerätään yhteen niin koti- kuin ulkomaisiakin lukutaitotutkimuksia liittyen lukemiseen sekä lukutaitoon (Kirjastokaista, i.a.). Faktojen lisäksi julkaisuissa pyritään huomioimaan keinoja, joilla lukutaitotyötä ja -intoa voidaan tukea.

Faktopaketteja tehdään erikseen aikuisten sekä lasten ja nuorten lukemiseen liittyen (Lukukeskus, i.a.-c).

5.3 Lukuliike

Lukuliike on hallitusohjelmaan kirjattu jatkuva ohjelma (Lukuliike, i.a.). Sen tarkoitus on lisätä Suomessa asuvien monilukutaitoa. Lukuliike painottaa toiminnassaan monipuolista lukutaitoa, eli lukemista ei rajata vain perinteiseen kirjojen lukemiseen vaan lukeminen nähdään monilukutaitona eli lukemiseen sisältyy myös esimerkiksi tulkintaa, arviointia mutta myös erilaisten tekstien tuottamista. Lukuliike on kirjattu vuoden 2019 hallitusohjelmaan Opetushallituksen alaisena, ja se lanseerattiin samana vuonna Lukuliike koulussa -aloituskampanjalla. Liikkeen tavoitteina on muun muassa innostaa lukemaan erityisesti lapsia ja nuoria sekä vahvistaa lukutaidon ammattilaisten osaamista. Lukuliike tarjoaa esimerkiksi koulutuksia, tapahtumia sekä erilaisia materiaaleja.

Yksi konkreettinen esimerkki Lukuliikkeen toiminnasta on kansallinen lukutaitostrategia 2030: kyseessä on vuonna 2021 julkaistu asiakirja, joka kuvaa niitä toimia, joita Suomessa monilukutaidon vahvistamiseksi tulee tehdä (Opetushallitus, i.a.). Strategian projekti- ja ohjausryhmää on koordinoanut Lukuliike, joten myös strategia on Opetushallituksen alainen. Strategiaassa lukemista käsitellään jälleen monilukutaidon kautta. Lukutaitostrategian visiona on tavoitella yhteiskuntaa, jossa lukutaidon tärkeys tunnustetaan joka alalla ja jossa jokainen saa omalle lukutaidolleen tarvitsemaansa tukea koko elämänsä ajan. Strategia pyrkii pureutumaan jo perusopetuksessa tapahtuvaan lukutaidon eriytymisen ongelmaan konkreettisin keinoin.

5.4 Celia

Celia on saavutettavan kirjallisuuden ja julkaisemisen asiantuntija, ja se tukee lukemisen sekä oppimisen yhdenvertaisuutta (Celia, i.a.). Celian tarkoituksena on tuottaa kirjallisuutta saavutettavassa muodossa, esimerkiksi äänikirjoina ja pistekirjoina, ja välittää niitä tarvitseville. Celian palvelut on tarkoitettu kaikille niille, joille tavallisen kirjan eli painetun tekstin lukeminen on vaikeaa esimerkiksi lukivaikeuden tai erilaisen vamman tai sairauden takia. Celian kokoelmaan kuuluu kauno- ja tietokirjallisuutta sekä oppikirjoja: oppikirjoja on saatavilla peruskouluun, lukioon sekä ammattilisiin opintoihin, minkä lisäksi saatavilla on kurssikirjoja

korkeakouluihin. Celian palvelut saa käyttöönsä esimerkiksi rekisteröitymällä käyttäjäksi omassa kirjastossaan.

5.5 Muut tahot

Muita lukutaitoa ja lukemista tukevia tahoja ovat esimerkiksi kansalaisopistot, muiden tahojen kuin kirjaston järjestämä harrastustoiminta sekä aivan yksittäiset ihmisetkin. Eri kaupunkien kansalaisopistot järjestävät monenlaisia kirjallisuuteen liittyviä kursseja, kuten esimerkiksi kirjallisuuspiirejä ja erilaisia lausuntapiirejä, joissa voi kokeilla esimerkiksi runonlausuntaa (Kansalaisopistot.fi, i.a.). Kirjallisuuteen liittyvää harrastustoimintaa järjestävät lisäksi esimerkiksi seurakunnat, ja erilaista kirjakerhotoimintaa löytyy nykyään helposti myös kaikille avoimena verkosta. Myös niin sanottua perinteistä kirjakerhotoimintaa, jossa jäsenet saavat kuukaudenkirjan kotiin toimitettuna, on edelleen toiminnassa esimerkiksi kirjakauppojen ja kustantajien järjestämänä.

Lukemisen innostajina toimivat aika ajoin myös yksittäiset ihmiset, esimerkiksi julkisuuden henkilöt, jotka vaikkapa omilla sosiaalisen median kanavillaan vinkkaavat kirjallisuutta tai osallistuvat jonkin kirjallisuustapahtuman markkinointiin. Yleisemminkin esimerkiksi sosiaalisessa mediassa julkaistavat vaikkapa erilaiset blogit ja vlogit voivat innostaa lukemaan, olivat ne sitten julkisuuden henkilön tai aivan tavallisen lukijan tuottamia. Lisäksi esimerkiksi Bookstagram eli kirjoihin ja lukemiseen keskittyvän materiaalin jakaminen Instagram-kuvasovellukseen innostaa lukijoita ympäri maailmaa niin lukemaan kuin myös julkaisemaan lukemastaan. Myös julkisuuden henkilöiden kirjoittama kirjallisuus, niin elämäkerrat kuin muutkin kirjat, saattavat osaltaan innostaa lukemaan ainakin kyseisestä henkilöstä kiinnostuneita.

6 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSMENETELMÄT JA TOTEUTUS

6.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimusongelma

Haen työssäni vastauksia lukutottumuksiin liittyviin kysymyksiin, erityisesti siihen, mistä syistä joku lukee vapaa-ajallaan paljon ja joku toinen ei ehkä ollenkaan, ja voisiko kirjasto jotenkin vaikuttaa asiaan. Tutkimukseni kohdistuu rajattuun joukkoon nuoria aikuisia: tutkimuksessani tutkitut ovat iältään 20–35-vuotiaita. Sen lisäksi tutkitut tulevat saman fanikulttuurin sisältä, eli rajaukseni mukaan he kuuntelevat rock-musiikkia ja käyvät rock-keikoilla. Lisäksi suurin osa tutkituista esimerkiksi tuottaa samantyylistä musiikkiin liittyvää kuva- ja muuta sisältöä sosiaaliseen mediaan ja on sosiaalisessa mediassa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa esimerkiksi tykkäyksiin ja kommentteihin. Samantyyllisestä musiikista kiinnostuneen joukon kohdalla on lisäksi mielenkiintoista nähdä, onko myös heidän lukutottumuksissaan samalla tavalla yhtäläisyyksiä. Rajasin lukemisen tutkimuksessani lisäksi vapaa-ajan lukemiseen, joten esimerkiksi työtä tai opiskelua varten lukemista ei tutkimuksessani huomioitu. Lisäksi rajasin lukemisen kauno- ja tietokirjallisuuteen, luettuna joko paperi, e- tai ääniversiona.

Tärkeimmät tutkimuskysymykseni olivat siis

- paljonko luetaan
- missä muodossa luetaan
- mikä on kirjaston vaikutus lukemiseen ja lukuharrastukseen.

Tutkimukseni edustaa laadullista tutkimusta haastatteluina kerättynä, ja toisena näkökulmana tutkimaani aiheeseen tein haastattelujen lisäksi myös kvantitatiivista tutkimusta sosiaalisen median kautta levittämäni kartoittavan verkkokyselyn avulla.

6.2 Tutkimusmenetelmät: verkkokysely

Kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa kysymyksiin etsitään numeraalisia tuloksia, esimerkiksi lukumääriä tai prosenttiosuuksia, useimmiten jonkinlaisen kyselylomakkeen avulla (Heikkilä, 2014). Kvantitatiivisessa tutkimuksessa edellytetään riittävän suurta ja edustavaa otosta, ja tuloksilla voidaan selvittää myös asioiden välisiä riippuvuuksia tai tutkitun

aiheen muutoksia. Lisäksi kvantitatiivisella tutkimuksella on helppo kerätä ja tutkia suuriakin määriä vastauksia.

Oman työni kvantitatiivisen tutkimuksen osassa käytin tiedonkeruumenetelmänä monivalintakysymyksistä koostuvaa verkkokyselyä Webropol-alustalla. Kysely oli luonteeltaan kartoitettava, eli käytin sitä taustatiedon keräämiseen aiheesta. Kyselyn avulla etsin lisäksi haastateltavia, ja käytin sitä myös haastatteluissa käytettyjen haastattelukysymysten pohjana. Webropolissa kysymykset ovat samalla koko ajan näkyvissä olevalla niin sanotulla lomakkeella, mikä on Vallin ja Perkkilän (2015, s. 115) mukaan hyvä asia sen takia, että siten vastaaja voi vertailla vastauksiaan ja vastata johdonmukaisemmin aihealueeseen liittyen. Tämä myös auttaa vastaajaa hahmottamaan kyselyn kokonaisuutta. Toisaalta tällainen rakenne voi Vallin ja Perkkilän (2015, s. 115) mukaan olla myös huono asia, sillä silloin vastaajan vastaustarkkuus voi kärsiä, jos kysymyssarjassa on paljon hyvin samankaltaisia kysymyksiä joihin vastaaja ei välttämättä paneudu yhtä tarkasti.

Valitsin tutkimusmenetelmäkseni verkkokyselyn siksi, että mielestäni se sopii kohderyhmäleni parhaiten: esimerkiksi Vallin ja Perkkilän (2015, s. 112) mukaan 15–25-vuotiaat ovat ikäryhmittäin tarkasteltuna innokkaimpia verkkokyselyihin vastaajia, ja oma ikärajukseni mahtuu osittain kyseisen ikäryhmärajuksen sisään. Lisäksi fanikulttuurin sisäisestä ihmisjoukosta puhuttaessa sosiaalinen media on ehkäpä luontevin tapa saavuttaa kohderyhmään kuuluvia ihmisiä ja levittää kyselyä, sillä moni kyseiseen kohderyhmään kuuluva käyttää sosiaalista mediaa niin julkaisu- ja tiedonkeruupaikkana kuin myös tapana olla yhteydessä muihin samoista asioista ja aiheista kiinnostuneisiin.

Omassa kyselyssäni (liite 1) oli kysymyksiä liittyen samoihin aiheisiin kuin tekemissäni teemahaastatteluissa, kuten esimerkiksi lukemisen määrään ja lukemiseen käytettävään formaattiin. Näin ollen kyselyyn ensin vastanneille haastateltaville aihe ja siihen liittyvät kysymykset olivat jo ainakin jollain tasolla tuttuja. Valitsin omaan verkkokyselyyni kysymysmuodoksi monivalintakysymykset, sillä sellaiset ovat vastaajan näkökulmasta helpompia, eikä kysymys jää vastaamatta ainakaan sen takia, että vastaaja ei keksisi sopivaa vastausta. Joissain kysymyksissäni oli lisäksi mahdollista valita useampi kuin yksi vastausvaihtoehto. Käytin verkkokyselyä omassa tutkimuksessani siis taustatiedon keruuseen haastattelujen ollessa tutkimuksessani suuremmassa roolissa.

Levitin kyselyäni kohderyhmälleni sosiaalisessa mediassa erilaisia tapoja käyttäen, esimerkiksi levittämällä kyselyä joko kerralla laajemmalle joukolle tai yksittäiselle ihmiselle. Pyysin lisäksi kyselyyn vastaavia jakamaan kyselyä mahdollisuuksien mukaan eteenpäin. Käyttämäni sosiaalisen median kanavia olivat enimmäkseen Instagram sekä WhatsApp. Jaoin linkkiä kyselyyn omilla henkilökohtaisilla sosiaalisen median tileilläni, sillä tiesin siten saavuttavani kohderyhmääni, koska kuulun siihen itsekin. Kyselylomakkeessani kyselyn kohderyhmää ei suoraan kerrottu, mutta rajasin vastaajia kertomalla linkin yhteydessä kohderyhmästä: näin ollen en kuitenkaan voi olla täysin varma, ettei vastausten sekaan sattunut myös sellaisia vastaajia, jotka eivät kohderyhmääni kuulu. Kysely oli auki 20.4.–25.8.2022.

6.3 Tutkimusmenetelmät: teemahaastattelu

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa otos on pienempi ja tarkemmin valittu kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa, ja tulosten avulla on tarkoitus ymmärtää tutkimuskohdetta, ei mitata esimerkiksi määrää (Heikkilä, 2014). Lisäksi kvalitatiivinen tutkimus sopii esimerkiksi jonkin toiminnan kehittämiseen, ja siinä tietoja kerätään esimerkiksi haastatteluilla tai muuten vastaajien kanssa keskustellen.

Omassa kvalitatiivisessa tutkimuksessani käytin menetelmänä teemahaastattelua. Hirsjärven ja Hurmeen (2009, s. 48) mukaan teemahaastattelu on puolistrukturoitua haastattelua, jossa haastattelun aihepiirit eli teemat ovat kaikille samat, mutta kysymysten muoto ja järjestys eivät ole yhtä sidottuja kuin esimerkiksi strukturoidussa lomakehaastattelussa. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan teemahaastattelussa kaikkein oleellisinta on edetä tarkkojen kysymysten sijaan tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Heidän mukaansa tämä lisäksi vapauttaa haastattelijan tutkijan näkökulmasta ja tuo haastateltavien äänen kuuluviin: teemahaastattelu huomioi hyvin sen, että ihmisten erilaiset tulkinnat ja merkityksenannot asioista ovat keskeisiä, ja että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Valitsin omaan tutkimukseeni kvalitatiiviseksi menetelmäksi juuri teemahaastattelun, koska sen avulla tutkimukseni kohteena olevista aiheista on helppo saada tietoa erilaisten ihmisten näkökulmista: vaikka keskustelun teemat ovat kaikille samat, voivat haastateltavien vastaukset erota toisistaan hyvinkin paljon ja siten nostaa esille hyvin erilaisia, mutta yhtä kaikki tärkeitä, näkökulmia aiheeseen.

Teemahaastatteluihin omaa tutkimustani varten (liite 2) sain viisi haastateltavaa, joita haastattelin etänä Teams-yhteyden kautta. Hankin haastateltavat käyttämäni verkkokyselyn avulla

sekä henkilökohtaisesti haastateltavaksi pyytämällä. Haastattelut toteutettiin elokuun aikana, ja haastatelluista neljä oli lukijoita ja yksi ei-lukija. Valmiit haastattelut litteroitiin ja tulokset analysoitiin teemoittain. Haastatteluissani oli neljä teemaa: lukemisen määrä, lukemisen tapa, kirjaston merkitys oman lukuharrastuksen tukijana sekä kirjaston ja lukemisen imago. Lukemisen määrän teemoista keskusteltaessa haastateltavat esimerkiksi kuvailivat omaa lukuharrastustaan sen kautta, kuinka paljon he lukevat ja missä he konkreettisesti lukevat. Ei-lukijan kohdalla keskusteltiin esimerkiksi siitä, miksi haastateltava ei lue ja mitä tämä harrastaa. Omista lukemisen tavoista juteltaessa haastateltavat kertoivat esimerkiksi sen, mitä formaatteja he lukemiseen käyttävät ja mistä he lukemista hankkivat. Kirjaston merkityksestä keskusteltaessa haastateltavat kuvailivat esimerkiksi omaa kirjastonkäyttöään sekä sitä, miten kirjasto jo tukee ja voisi vielä paremmin tukea heidän lukuharrastustaan. Viimeisestä teemasta eli kirjaston ja lukemisen imagosta puhuttaessa haastateltavat kertoivat omia mielipiteitään kirjaston ja lukemisen imagosta sekä siitä, mistä nämä mielikuvat heille tulevat.

6.4 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksessa käytettiin Seinäjoen ammattikorkeakoulussa käytössä olevia Arenen (2020) eettisiä suosituksia. Kyseisissä suosituksissa otetaan kantaa tutkimuksen näkökulmasta muun muassa julkaisun anonymisointiin sekä henkilötietojen käsittelyyn (mts. 19).

Molempien tutkimusten kohdalla huolehdittiin tutkimuksen eettisyydestä. Molemmissa tutkimuksissa kysyttiin taustakysymyksenä ainoastaan vastaajan tai haastatellun sukupuoli ja ikä, mutta ei muita taustakysymyksiä. Verkkokyselyn kohdalla sukupuolta ja ikää ei käytetty muuhun kuin vastaajien sukupuoli- ja ikäjakauman esittämiseen, ja haastattelujen osalta sukupuolta ja ikää käytettiin vain samaten sukupuoli- ja ikäjakauman esittämiseen sekä suorien lainausten kohdalla.

Lisäksi molemmat tutkimukset olivat anonyymeja ja luottamuksellisia, ja esimerkiksi tutkimustuloksiin ei ollut pääsyä muilla kuin tutkimusten tekijällä sillä tutkimusten tulokset säilytettiin tekijän tietokoneella salasanan takana. Verkkokyselyssä pyydettiin haastatelluista kiinnostuneilta vastaajilta nimi ja sähköpostiosoite, jotka poistettiin järjestelmästä yhteydenoton jälkeen.

7 TUTKIMUSTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

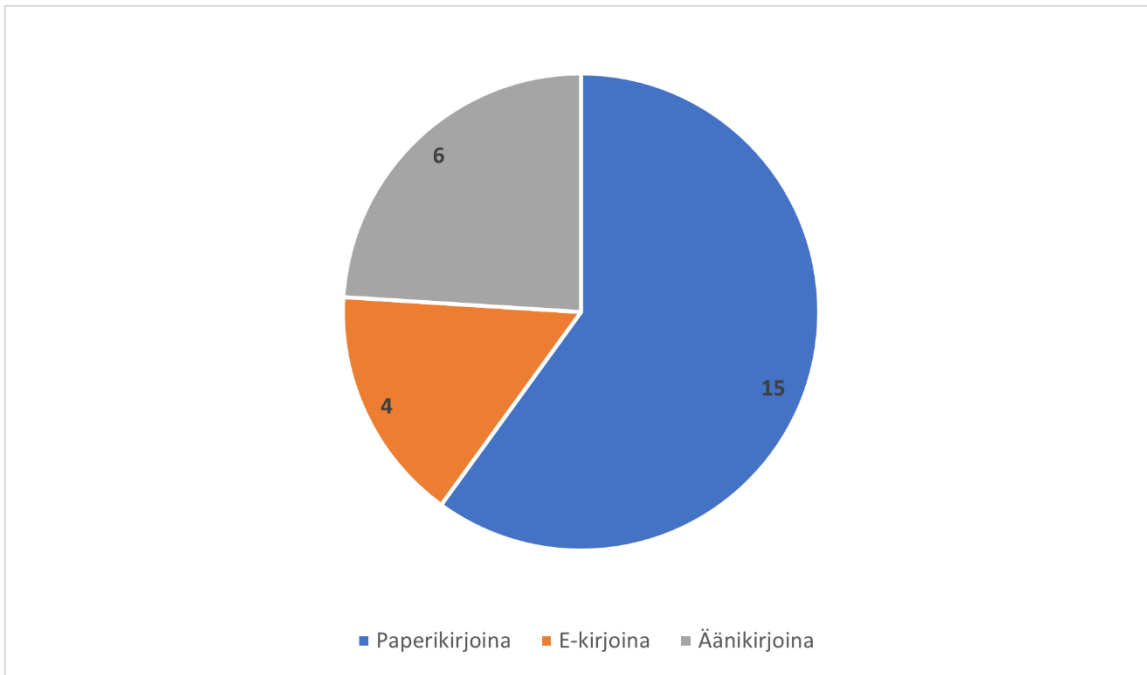
Tässä luvussa esitellään tutkimusten tulokset sekä johtopäätökset. Molempien, niin verkkokyselyn kuin haastattelujenkin, kohdalla käydään tuloksia läpi joko kysymys tai toisiinsa liittyvät kysymykset kerrallaan.

7.1 Verkkokysely

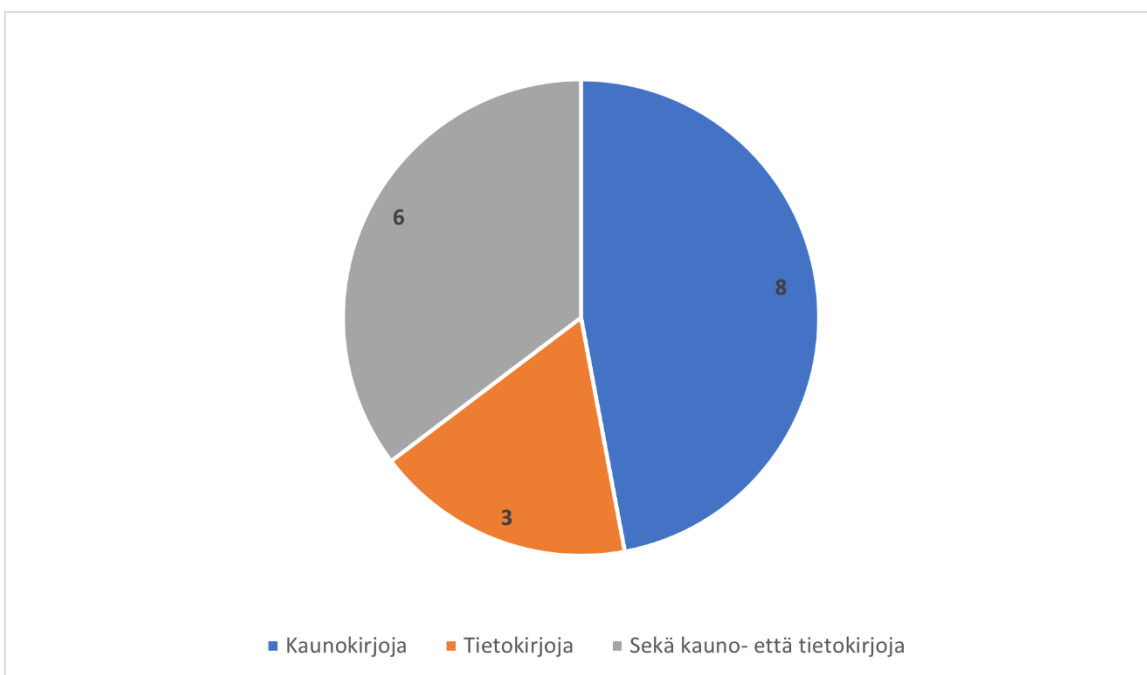
Verkkokyselyyn vastasi 20 kohderyhmään kuuluvaa, 12 (60 %) naista, kuusi (30 %) miestä ja kaksi (10 %) muunsukupuolista. Vastaaajista 25–29-vuotiaita oli kuusi (30 %) ja 20–24-vuotiaita sekä 30–35-vuotiaita molempia seitsemän (35 % & 35 %). Kyselyyn vastanneista yli puolet olivat naisia, kuten usein kyselyjen kohdalla on. Vastaaajien ikäjakauma taas oli melko tasainen.

Vastaaajista kuusi (30 %) vastasi lukevansa kirjoja vapaa-ajallaan päivittäin, ja viisi (25 %) muutaman kerran viikossa. Pari kertaa kuukaudessa kirjoja lukevia oli kyselyyn vastanneista kaksi (10 %) ja muutaman kerran vuodessa lukevia neljä (20 %). Vastaaajista kolme (15 %) ei lue kirjoja ollenkaan. Kyselyyn vastanneista hieman yli puolet lukee kirjoja joko päivittäin tai viikoittain, ja ei-lukijoidenkin määrä on yllättävän pieni: tämän voisi olettaa johtuvan esimerkiksi siitä, että kyselyyn lähtivät luultavasti ensisijaisesti vastaamaan lukemisesta kiinnostuneet ja sitä jo harrastavat.

Seitsemästätoista kirjoja vapaa-ajallaan lukevasta vastaaajasta paperikirjoja luki 15 (88,2 %), äänikirjoja kuusi (35,3 %) ja e-kirjoja neljä (23,5 %), kun mahdollisuutena oli vastata useampi kuin yksi formaatti (kuvio 1). Samoista vastaaajista kaunokirjallisuutta, esimerkiksi romaaneja ja runoja, kertoi lukevansa kahdeksan (47,1 %) (kuvio 2). Tietokirjojen, esimerkiksi elämäkertojen ja harrastekirjojen, lukijoita vastaaajista oli kolme (17,6 %). Sekä kauno- että tietokirjoja taas kertoi lukevansa kuusi vastaaajaa (35,3 %).

Kuvio 1. Missä muodossa luet kirjoja? Voit valita useamman vaihtoehdon (n=17).

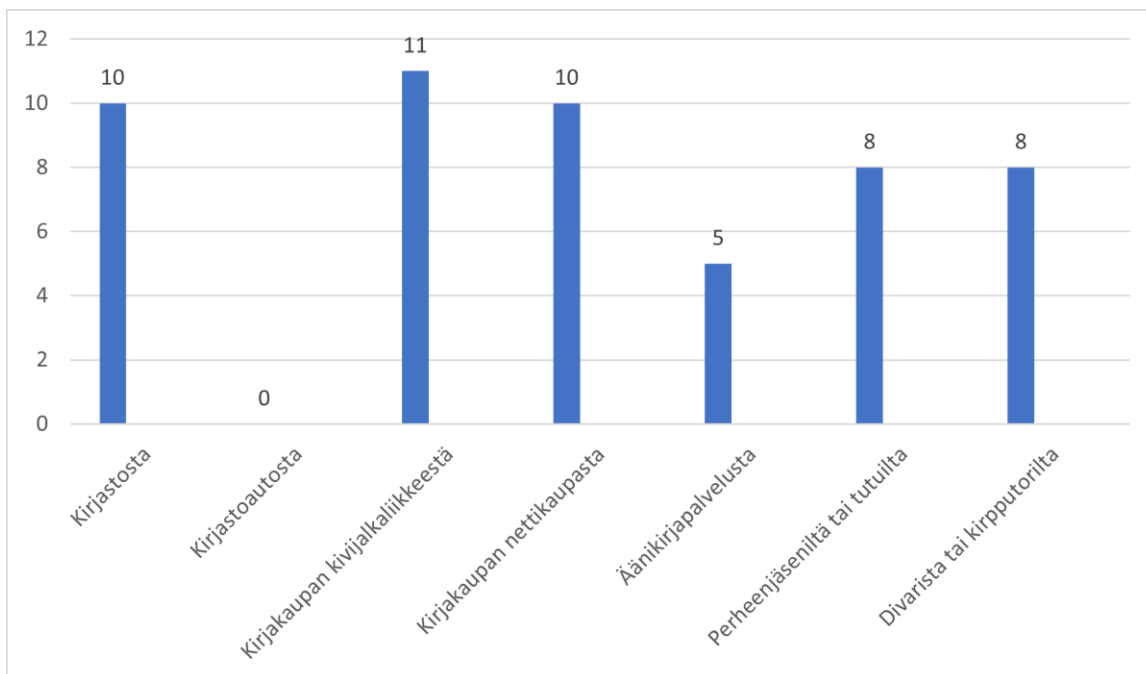

Kuvio 2. Millaista kirjallisuutta luet? (n=17)

Lukuformaattina suurimmalla osalla vastaajista oli ainakin paperikirja, ääni- ja e-kirjoja luki yhteensä puolet vastaajista (kuvio 1). Näin ollen voisi olettaa, että suurin osa vastaajista suosii edelleen paperikirjaa sähköisten lukumahdollisuuksien sijaan: toisaalta syynä voi olla

myös esimerkiksi se, että äänikirjat ovat usein kuukausimaksullisen suoratoistopalvelun takana, mikä ei välttämättä innosta vain vähän ja harvoin lukevaa, ja e-kirjat taas saattavat vaatia lukijalta rahallista panostusta itse luettavan kirjallisuuden lisäksi esimerkiksi sopivaan lukulaitteeseen. Voi myös olla, että vastaajissa on lisäksi sellaisia lukijoita, jotka eivät ole tietoisia kirjaston tarjoamista e- ja äänikirjapalveluista, joiden käyttäminen on asiakkaille ilmaista. Kirjallisuuden lajeista suosituin vastaajien kesken oli kaunokirjallisuus, ja pelkkää tietokirjallisuutta lukevia oli melko vähän (kuvio 2). Sekä kauno- että tietokirjallisuutta lukevia oli kuitenkin melkein yhtä paljon kuin pelkkää kaunokirjallisuutta lukevia, joten vastaajista löytyi kuitenkin myös tietokirjallisuuden lukijoita.

Kysyttäessä mistä vastaaja hankkii itselleen luettavaa, mahdollisuutena valita useampi vaihtoehto, kymmenen (58,8 %) vastasi kirjaston, kirjastoautoa taas ei vastannut kukaan (kuvio 3). Kirjakaupan kivijalkaliikettä lukemisen hankkimiseen vastasi käyttävänsä 11 (64,7 %) ja kirjakaupan nettikauppaa kymmenen (58,8 %). Divareita ja kirpputoreja vastaajista käytti kahdeksan (47,1 %). Äänikirjapalveluista luettavaa hankki viisi (29,4 %), ja perheenjäseniltä tai tutuilta kahdeksan (47,1 %).

Kuvio 3. Mistä hankit luettavaa? Voit valita useamman vaihtoehdon (n=17).

Yli puolet vastaajista kertoi hankkivansa luettavaa kirjastosta, mutta samaan aikaan kukaan ei vastannut hankkivansa luettavaa kirjastoautosta (kuvio 3). Yhtenä syynä kirjastoautojen

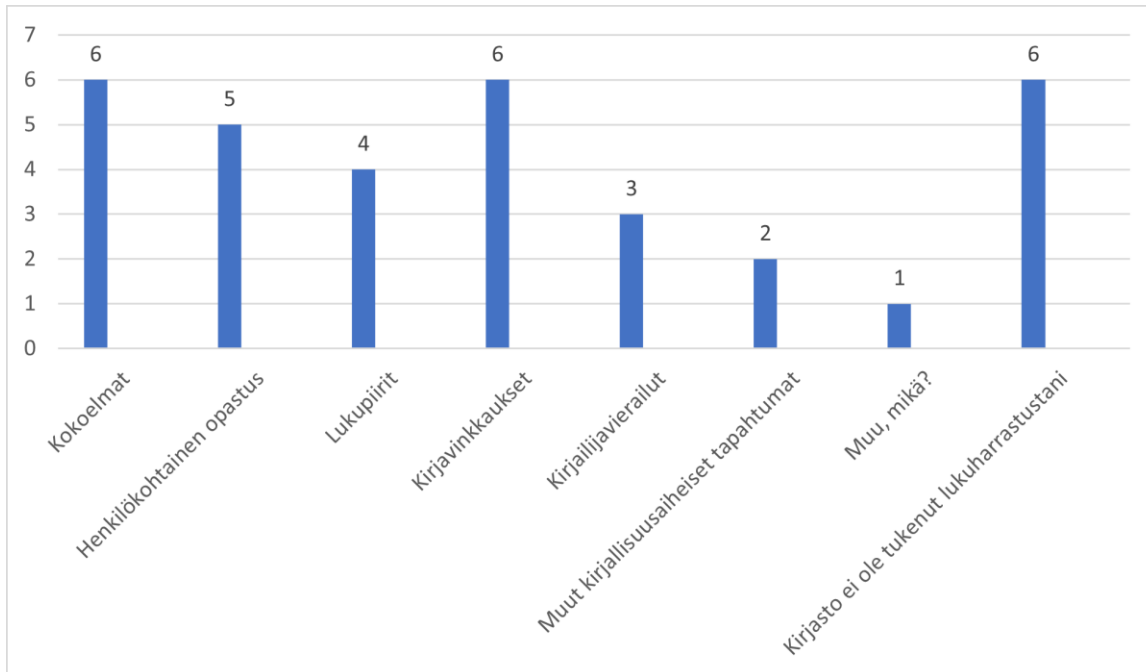
käyttämättömyyteen lienee se, että kirjastoautojen markkinointi on usein liian vähäistä tai sitä tehdään kohderyhmään nähden väärissä kanavissa tai väärillä tavoilla, esimerkiksi jättäen kokoelman esille tuominen liian vähälle. Siten esimerkiksi kirjastoautojen tarjoamat palvelut ja kokoelmat ovat monelle aikuisväestöön kuuluvalle tuntemattomia, ja kirjastoautojen suurinta käyttäjäryhmää ovatkin usein esimerkiksi koulut ja päiväkodit. Kirjastot voisivatkin luultavasti lisätä asiakkaiden kirjastoautojen käyttöä lisäämällä ja parantamalla omaa markkinointiaan ja tiedotustaan asiasta. Muuten vastaukset jakautuivat melko tasaisesti kaikkien vastausvaihtoehtojen kesken, mikä kertoo siitä, että lukemista harrastavat ovat löytäneet erilaiset ja monipuoliset tavat hankkia luettavaa kirjastosta lainaamisen lisäksi.

Kirjaston käyttämisestä kysyttäessä seitsemästätoista vastaajasta kymmenen (58,8 %) vastasi käyttävänsä kirjastoa kirjojen lainaamiseen ja mahdollisesti johonkin muuhunkin, kun taas kukaan ei vastannut käyttävänsä kirjastoa vain muuhun kuin kirjojen lainaamiseen. Vastaajista yksi (5,9 %) kertoi ettei käytä kirjastoa. Kuusi vastaajaa (35,3 %) taasen vastasi ettei tällä hetkellä käytä kirjastoa, mutta on käyttänyt sitä esimerkiksi lapsuudessaan.

Vastaajista hieman yli puolet kertoivat käyttävänsä kirjastoa kirjojen lainaamiseen ja mahdollisesti johonkin muuhunkin, kun taas melkein puolet vastasivat, etteivät käytä kirjastoa. Yhtä lukuun ottamatta kaikki, jotka vastasivat, etteivät käytä kirjastoa, ovat kuitenkin käyttäneet sitä esimerkiksi lapsuudessaan, joten näin ollen kirjasto ja sen tarjoamat palvelut ovat kuitenkin jollain tavalla heillekin tuttuja. Kukaan vastaajista ei vastannut käyttävänsä kirjastoa vain johonkin muuhun kuin kirjojen lainaamiseen, joten kirjastoa käyttämättömät ovat kirjaston näkökulmasta mahdollisia asiakkaita. Heitä voitaisiin houkutellessa kirjaston käyttäjiksi myös muilla palveluilla kuin vain kirjojen ja muun aineiston lainaamisella, kuten esimerkiksi tapahtumilla tai tilojen tarjoamisella.

Kysymykseen siitä, mitkä kirjaston palveluista ovat auttaneet vastaajien lukuharrastusta, oli jälleen mahdollisuutena valita useampi kuin yksi vastausvaihtoehto (kuvio 4). Seitsemästätoista vastaajasta kuusi (35,3 %) oli sitä mieltä, että kirjaston kokoelmat ovat auttaneet heidän lukuharrastustaan. Viiden (29,4 %) vastaajan mukaan henkilökohtainen opastus, esimerkiksi kirjaston työntekijän suositukset, on auttanut lukuharrastuksessa. Kirjaston järjestämistä tapahtumista ja harrastustoiminnasta apua oli löytänyt lukupiirien kohdalla neljä (23,5 %), kirjavinkkausten kohdalla kuusi (35,3 %), kirjailijavierailujen kohdalla kolme (17,6 %) sekä muiden kirjallisuusaiheisten tapahtumien kohdalla kaksi (11,8 %) vastaajaa. Muu, mikä? -avovastauksen kautta saadun vastauksen mukaan kirjasto auttaa maahanmuuttajien

lukuharrastusta kattavalla ja helposti löydettävällä englanninkielisellä kokoelmalla. Vastaa- jista kuusi (35,3 %) oli sitä mieltä, että kirjasto ei ole tukenut heidän lukuharrastustaan.

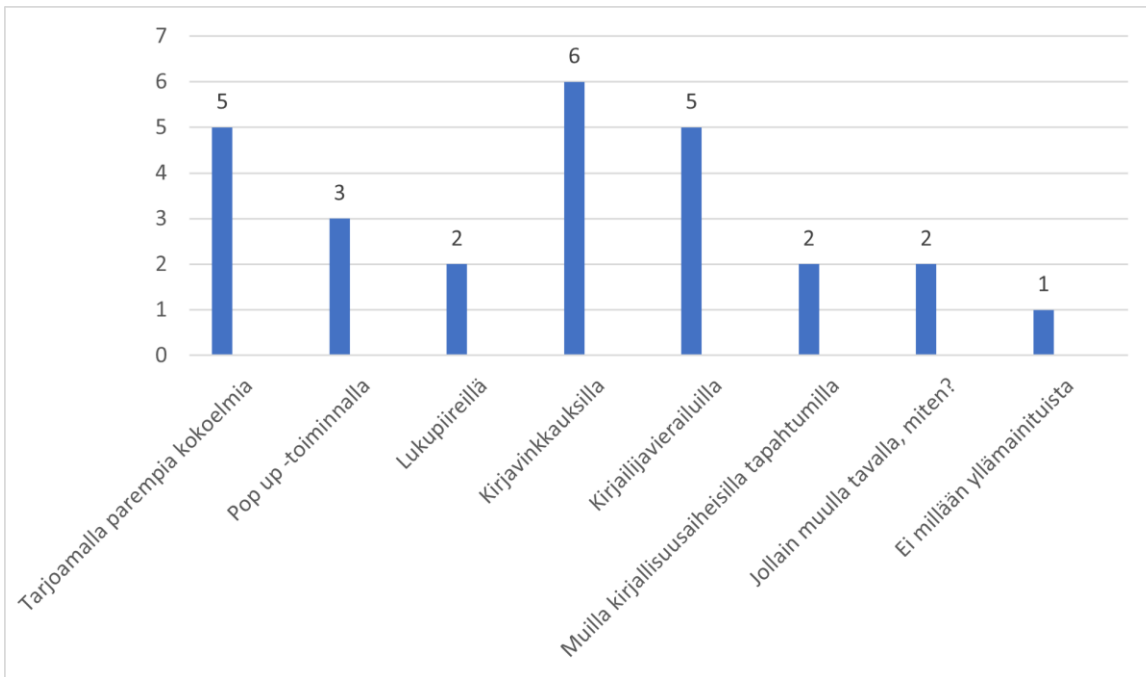

Kuvio 4. Mitkä seuraavista kirjaston palveluista ovat tukeneet lukuharrastustasi? Voit valita useamman vaihtoehdon (n=17).

Vastaajien näkökulmasta kirjaston palveluista eniten heidän lukuharrastustaan auttoivat kirjaston kokoelmat ja henkilökohtainen opastus, kuten esimerkiksi kirjaston työntekijän suositukset (kuvio 4). Kirjaston järjestämien tapahtumien ja harrastustoiminnan joukosta eniten vastaajien lukuharrastusta auttoivat kirjavinkkaukset. Kaikki edellä mainitut ovatkin kirjaston perustoimintaa, ja asiakkaiden näkökulmasta melko helposti saavutettavia. Reilu kolmannes vastaajista oli kuitenkin samaan aikaan sitä mieltä, että kirjasto ei ole mitenkään tukenut heidän lukuharrastustaan: voisi olettaa, että tähän joukkoon kuuluu myös heitä, jotka vastasivat, etteivät käytä kirjastoa, joten heitä kirjaston on vaikeampi saavuttaa tukeakseen heidän lukuharrastustaan.

Lukemista harrastavilta kysyttiin myös sitä, miten kirjasto voisi nykyistä paremmin tukea heidän lukuharrastustaan, ja vastaajilla oli jälleen mahdollisuutena valita vastausvaihtoehdoista useampi kuin yksi vastaus (kuvio 5). Kahdestatoista vastaajasta viiden (41,7 %) mielestä kirjasto voisi tarjota parempia kokoelmia. Kolme (25 %) vastaajaa vastasi lukuharrastuksen paremmaksi mahdolliseksi tukijaksi kirjaston pop up -toiminnan. Kirjaston tarjoamien tapahtumien ja harrastustoiminnan osalta vastaajista kaksi (16,7 %) kaipaisi lukupiirejä, kuusi (50 %)

kirjavinkkauksia, viisi (41,7 %) kirjailijavierailuja sekä kaksi (16,7 %) muita kirjallisuusaiheisia tapahtumia. Muina lukuharrastuksen tukemistapoina kaksi (16,7 %) vastaajaa mainitsi englanninkielisen kirjallisuuden sekä englanninkieliset tapahtumat. Vastaajista yksi (8,3 %) oli sitä mieltä, että kirjasto ei voi tukea heidän lukuharrastustaan paremmin millään yllämainituista.

Kuvio 5. Miten kirjasto voisi tukea lukuharrastustasi nykyistä paremmin? Voit valita useamman vaihtoehdon (n=12).

Vastaajista melkein puolet toivoivat kuitenkin parempia kokoelmia, minkä lisäksi vastauksissa kaivattiin erityisesti myös kirjavinkkauksia sekä kirjailijavierailuja (kuvio 5). Kokoelmiin ja niiden laatuun kirjastoissa ei aina välttämättä voida vaikuttaa niin paljon kuin haluttaisiin esimerkiksi kirjaston budjettiin liittyvistä syistä, mutta tapahtumia kirjastoissa mietittäessä kirjavinkkaukset ja kirjailijavierailut ovat melko helposti järjestettävissä.

Seitsemästä vastaajasta syyksi sille, miksi ei lue kirjoja, kolme (42,9 %) vastaajaa kertoi jonkin lukemisen esteen, kuten esimerkiksi lukihäiriön. Kolme vastaajaa vastasi syyksi myös sen, ettei aikaa ole riittävästi sekä sen, että ei löydä itselleen sopivaa luettavaa. Neljällä (57,1 %) vastaajalla ei ollut kiinnostusta lukemiseen, ja yhden (14,3 %) vastaajan mukaan kirjasto on liian kaukana. Kukaan vastaajista ei valinnut vastausvaihtoehtoa siitä, että kirjastoa on liian vaikea käyttää. Myös tässä kysymyksessä vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin vain yksi vastausvaihtoehto.

Syiksi sille, miksi ei lue, vain yksi mainitsi kirjaston olevan liian kaukana, ja kukaan ei maininnut sitä, että kirjastoa olisi liian vaikea käyttää: näin ollen voisi siis sanoa, että kirjasto ei suoranaisesti ole kenenkään syy olla lukematta. Yli puolella vastaajista ei vastausten perusteella ole kiinnostusta lukemiseen, ja melkein yhtä monella syynä lukemattomuuteen oli joko lukemisen este, ajanpuute tai se, ettei löydä itselleen sopivaa luettavaa.

Kirjastonkäytöstä ei-lukijoilta kysyttäessä kahdeksasta vastaajasta kaksi (25 %) vastasi käyttävänsä esimerkiksi kirjaston tiloja tai tietokoneita. Kaksi (25 %) vastaajaa kertoi ettei käytä kirjastoa, ja neljä (50 %) vastasi käyttäneensä kirjastoa esimerkiksi lapsena mutta ei nykyään.

Ei-lukijoiden osuus kyselyyn vastanneista oli pieni. Heistä vain kaksi kertoi käyttävänsä kirjastoa, esimerkiksi tiloja tai tietokoneita. Samaten kaksi vastasi, ettei käytä kirjastoa, kun taas puolet vastaajista eli neljä kertoi käyttäneensä kirjastoa esimerkiksi lapsena. Toisin sanoen vastaajista monilla on jo jonkinlainen käsitys kirjaston tarjoamista palveluista, joten kirjaston palveluiden markkinoiminen tällaisille ihmisille on luultavasti helpompaa kuin sellaisille, jotka eivät ole koskaan käyttäneet kirjastoa.

Lukemaan innostavista kirjaston toiminnoista kysyttäessä kahdeksasta ei-lukijasta kaksi (25 %) vastasi paremman kokoelman tarjoamisen, kaksi vastaajaa vastasi myös kirjailijavierailut. Kolme (37,5 %) vastaajaa oli sitä mieltä, että kirjavinkkaukset innostaisivat heitä lukemaan. Vastausvaihtoehdoista kirjaston pop up -toiminta, lukupiirit sekä muut kirjallisuusaiheiset tapahtumat eivät saaneet yhtäkään vastausta. Vastaajista neljä eli puolet (50 %) oli sitä mieltä, ettei kirjasto voisi innostaa heitä lukemaan millään yllä mainituista toiminnoista.

Ei-lukijoiden vastauksissa ainoat heitä lukemaan innostavat kirjaston palvelut olisivat kirjaston paremmat kokoelmat sekä kirjavinkkaukset, jotka molemmat ovat kirjastojen perustoimintaa, jota nyt jo monessa kirjastossa järjestetään. Vastaajista kuitenkin puolet oli sitä mieltä, että mitkään kyselyn vastausvaihtoehdoista eivät innostaisi heitä lukemaan, mikä kirjaston näkökulmasta on hankala tilanne: jos mikään ei lisää innostusta, ei innostusta yksinkertaisesti voi lisätä muuten kuin keksimällä vielä uusia ja erilaisia keinoja.

7.2 Teemahaastattelu

7.2.1 Teema 1: lukemisen määrä

Haastattelin viittä kohderyhmään kuuluvaa, kolmea miestä ja kahta naista, iältään 24–34-vuotiaita. Haastatelluista kaksi kertoi lukevansa päivittäin, yksi viikoittain ja yksi melko ahkerasti. Yksi haastatelluista kertoi lukevansa muutaman vuoden välein ollen näin haastatelluista ainoa, joka ei kokenut harrastavansa lukemista. Neljästä kirjoja lukevasta kolme kertoi lukemiseen kuluvan keskimäärin joko kerralla tai päivän aikana noin kahdesta neljään tuntia, ja yksi vartista puoleen tuntiin. Lukemisen määrään vaikuttavina asioina kaksi haastatelluista mainitsi luettavan kirjan kiinnostavuuden ja kolme vapaa-ajan määrän. Vastauksissa nousi esiin myös lukemista vaikeuttava sairaus, lukemispaikan sopivuus lukemiseen keskittymiselle sekä esimerkiksi suoratoistopalvelut ja muut lukemista kiinnostavammat ajanviettotavat.

Haastateltujeni ikä- ja sukupuolijakauma oli melko tasainen. Haastatelluista yllättävän moni kertoi lukevansa usein, ja näin ollen vain yksi haastatelluista sopi ei-lukijaksi edustamaan heitä, jotka eivät lue vapaa-ajallaan. Lukemisen määrään eniten vaikuttavia asioita haastateltujen keskuudessa olivat vapaa-ajan määrä, kirjan kiinnostavuus sekä kilpailevat ajanviettotavat. Vapaa-ajan määrään ja luettavana olevan kirjan kiinnostavuuteen lukijan on useimmiten melko vaikea itse vaikuttaa muuten kuin pyrkimällä valitsemaan luettavaksi itseään kiinnostavaa kirjallisuutta, mutta ajanviettotapansa jokainen voi useimmiten itse valita. Monelle kuitenkin esimerkiksi suoratoistopalvelut ovat luonnollisempi valinta esimerkiksi niiden helppouden takia: lukeminen vaatii usein esimerkiksi kirjastossa käymisen tai muun tavan hankkia kirjallisuutta luettavaksi, kun taas suoratoistopalveluissa sarjat ja elokuvat ovat napinpainalluksen päässä omalla kotisohvalla.

Haastatelluista neljä viidestä kertoi lukeneensa esimerkiksi lapsuudessaan enemmän kuin nykyään, ja heistä kolme mainitsi yhdeksi syyksi koulussa ja koulutehtäviä varten lukemisen. Myös tässä kysymyksessä nousi esiin se, että nykyään esimerkiksi erilaiset suoratoistopalvelut saattavat voittaa kiinnostavuudessaan kirjan lukemisen. Haastatelluista ainut nykyään enemmän kuin lapsuudessaan lukeva kertoi syyksi diagnosoimattoman lukihäiriön. Haastatelluista kaksi kertoi olevansa tyytyväinen nykyiseen lukemisen määräänsä, vaikka enemmänkin voisi lukea. Loput kolme kertoivat, että he haluaisivat lukea nykyistä enemmän.

Lapsuuden lukutottumuksista puhuttaessa useammankin haastatellun kohdalla nousi hyvin esiin se, kuinka koulu vaikuttaa myös esimerkiksi kirjojen lukemiseen: voisiko koulu siis jotenkin vaikuttaa myös siihen, että lukuharrastus jäisi elämään myös sen jälkeen, kun niin sanotut pakolliset kirjat on luettu ja koulusta päästy? Lapsuuden lukutottumuksia pohdittaessa olisi hyvä kuitenkin muistaa lisäksi se, että usein lapsena luetut kirjat ovat esimerkiksi sarjakuvakirjoja ja muutenkin niin sanotusti helpompia ja lyhempiä kuin aikuisena luetut, minkä lisäksi lukeminen itsessään saattaa olla hitaampaa. Näin ollen todellisuudessa lukemisen määrä ei välttämättä ainakaan lukemista harrastavalla ole aikuisena kovinkaan paljon vähäisempi kuin lapsena. Yllättävän moni haastatelluista myös kertoi haluavansa lukea enemmän, vaikka moni luki jo nyt esimerkiksi päivittäin.

7.2.2 Teema 2: lukemisen tapa

Lukijoista kaikki kertoivat lukevansa enimmäkseen kotona, mutta myös kirjasto, juna ja bussi mainittiin. Lukemisen ajankohdat vaihtelivat haastateltujen kesken, yksi kertoi lukevansa aamulla ja päivällä, yksi illalla, ja kaksi sanoi ajankohdan vaihtelevan innostuksen mukaan. Lukemiseen käytettyjä formaatteja jokainen haastatelluista lukijoista yhtä lukuun ottamatta mainitsi useamman, esimerkiksi kaksi mainitsi paperikirjan ja äänikirjan, mutta e-kirjoja haastatellut kuitenkin lukivat vain melko vähän. Jokainen haastatelluista, myös ei-lukija, mainitsi paperikirjan. Juuri kyseisten formaattien käyttämisen syitä haastatelluille olivat formaatin helppous ja esimerkiksi se, että paperiseen kirjaan on helpompi keskittyä kuin vaikkapa puhelimen näytöltä luettavaan e-kirjaan. Yksi haastatelluista myös mainitsi, että valittu formaatti saattaa vaihdella esimerkiksi sen mukaan missä kirjaa lukee, esimerkiksi junaan on helpompi ottaa mukaan äänikirja paperisen kirjan sijasta.

Haastateltujen keskuudessa ei ollut mitään yhtä ajankohtaa, johon kaikkien lukeminen olisi painottunut, vaan jokainen käytti lukemiseen sitä ajankohtaa, mikä parhaiten sopi omaan elämäntilanteeseen ja arkeen. Lukemiseen käytettyjen formaattien kohdalla yllättävän moni haastatelluista käytti useampaa kuin yhtä formaattia, mikä luultavasti kertoo siitä, että myös niin sanotusti nykyaikaisemmat formaatit, kuten esimerkiksi e-kirja sekä äänikirja, ovat löytäneet tiensä lukijoille. Kaikki kuitenkin kertoivat lukevansa ainakin paperikirjoja, mikä kertoo siitä, että niitäkin edelleen luetaan, vaikka valittavana olevia formaatteja onkin nykyään jo useampia. Helppous-näkökulma nousi esiin eri formaattien kohdalla, esimerkiksi äänikirjojen

kohdalla formaatin käyttämisen helppous tarkoitti sitä, että esimerkiksi matkalle on helpompi ottaa mukaan puhelimen kautta käytettävä äänikirja kuin erikseen mukana kannettava paperikirja. Toisaalta taas paperikirjan helppous oli siinä, että siihen on helpompi keskittyä kuin älylaitteen kautta luettavaan kirjaan, eikä se vaadi esimerkiksi verkkoyhteyttä tai vastaavaa vaan kirjan voi poimia käteensä ja aloittaa lukemisen saman tien.

Kaksi äänikirjoja lukevaa haastateltavaa kertoi hankkivansa äänikirjansa kaupallisilta äänikirjapalveluilta. Muita haastateltavien mainitsemia lukemisen hankintakanavia olivat kirjasto, kirjakaupoista niin kivijalkaliikkeet kuin nettikaupatkin, kirpputorit sekä antikvariaatit. Jokainen haastatelluista vastasi edellä mainituista useamman kuin yhden ja jokainen kertoi käyttävänsä lukemisen hankkimiseen kirjastoa. Haastatelluista lukijoista yksi kertoi lukevansa enemmän tietokirjallisuutta, yksi enemmän kaunokirjallisuutta ja kaksi sekä kauno- että tietokirjallisuutta. Useampi haastatelluista mainitsi lisäksi erikseen itseä kiinnostavien ihmisten elämäkerrat. Ei-lukijan mukaan kirjallisuudesta kiinnostavimmalta tuntuu sekä kauno- että tietokirjallisuus, painottuen kuitenkin kaunokirjallisuuteen kuten esimerkiksi kauhukirjallisuuteen. Ei-lukija myös kertoi harrastavansa esimerkiksi sarjojen ja elokuvien katsomista sekä musiikin kuuntelua.

Kahdesta äänikirjoja lukevasta haastatellusta kumpikaan ei maininnut äänikirjojensa hankintakanavana kirjastoa, mikä varmaankin johtuu siitä, että kirjastojen tarjoamat äänikirjat eivät välttämättä ole kovin monen asiakkaan tai mahdollisen asiakkaan tiedossa. Kirjastot tarjoavat usein Celian äänikirjojen lisäksi myös kaikille lainattavia äänikirjoja, ja vaikka niiden määrät eivät vielä ole välttämättä kovin suuria, niitä voitaisiin silti markkinoida asiakkaille paremmin. Näin myös sellaiset, joilla ei ole Celian käyttöoikeutta tai varaa maksaa kaupallisten äänikirjapalveluiden kuukausimaksuja, pääsisivät lukemaan äänikirjoja. Haastatelluista kaikki lukijat kertoivat käyttävänsä kirjastoa lukemisen hankkimiseen, ja jokainen kertoi käyttävänsä myös jotain muuta hankintakanavaa. Muissa hankintakanavissa oli niin kivijalkaliikkeitä kuin netti-kauppojakin, joten haastatellut eivät hanki kaikkea luettavaansa esimerkiksi nettikaupoista tilaamalla, vaan myös kivijalkaliikkeille on heidän kohdallaan käyttöä. Moni haastatelluista mainitsi erikseen lukevansa esimerkiksi muusikoiden elämäkertoja, kuten haastateltujen kohderyhmän perusteella oli perusteltua odottaa.

7.2.3 Teema 3: kirjaston merkitys oman lukuharrastuksen tukijana

Haastatelluista jokainen, myös ei-lukija, kertoi käyttävänsä kirjastoa. Haastateltavat kertoivat käyttävänsä kirjastoa esimerkiksi kirjojen lainaamiseen, missä hyvänä puolena heidän mielestään oli myös se, että kirjaa ei tarvitse ostaa itselleen ennen kuin on lukenut sen ja tietää pitääkö siitä. Muita syitä käyttää kirjastoa olivat esimerkiksi elokuvien tai CD-levyjen lainaaminen, ajan viettäminen kirjaston tiloissa, tietokoneiden tai tulostimien käyttäminen, tiedonhaku- ja tekeminen sekä opiskelua varten tarvittavan materiaalin etsiminen ja lainaaminen. Esimerkiksi kirjaston tapahtumista kysyttäessä kukaan haastatelluista ei kertonut osallistuvansa niihin.

Haastatelluista kaikki kertoivat käyttävänsä kirjastoa. Kirjastoa käytettiin esimerkiksi kirjojen ja muun aineiston lainaamiseen, tietokoneiden käyttämiseen sekä ajan viettämiseen kirjaston tiloissa, mitkä kaikki ovatkin kirjaston perustoimintaa. Harrastusmielessä lukemisen lisäksi kirjastoa käytettiin opiskelua varten tarvittavan kirjallisuuden etsintään ja lainaamiseen, joten sitä kautta kirjasto ja sen tarjoamat palvelut olivat tuttuja myös joukon ei-lukijalle. Kirjaston tapahtumiin kukaan haastatelluista ei kertonut osallistuneensa, mikä oli mielenkiintoista siinä mielessä, että taustatutkimuksena tehdyssä verkkokyselyssä moni kertoi nimenomaan kirjaston erilaisten tapahtumien, kuten esimerkiksi kirjavinkkausten sekä kirjailijavierailujen, auttaneen heidän lukuharrastustaan. Moni heistä oli lisäksi vielä sitä mieltä, että kirjasto voisi tukea heidän lukuharrastustaan entistä paremmin juuri erilaisilla tapahtumilla.

Tyypillistä kirjastokäyntiä kuvaillessaan haastatelluista kaksi kertoi, että heillä on kirjastoon mennessä tarkka niin sanottu suunnitelma siitä mitä he tarvitsevat tai haluavat, ja he käyvät hakemassa vain sen ja poistuvat saman tien. Lisäksi he ovat jo ennen kirjastoon menemistä tarkistaneet verkkokirjastosta haluamansa teoksen saatavuuden, ja mahdollisesti myös varanneet sen. Toiset kaksi haastateltavaa taas kertoivat menevänsä kirjastoon etsimään tiettyä teosta, ja jos teosta ei löydy, he ensisijaisesti etsivät sitä itse kirjaston tietokoneelta. Etsimänsä teoksen löydettyään toinen heistä myös saattoi jäädä kirjastoon selaamaan hyllyjä ennen kirjastosta poistumista. Yksi haastatelluista kertoi kirjastokäyntinsä sisältävän esimerkiksi mahdollisten näyttelyiden kiertämistä sekä lehtien lukemista, minkä jälkeen haastateltu kiertää lasten osastolta lähtien tietokirjallisuuden puolelle, mistä matka jatkuu vielä elokuvien, pelien ja musiikkiosaston kautta lainaamaan.

Haastateltujen tyypillisten kirjastokäyntien kohdalla vastaukset voisi jakaa karkeasti kolmeen kategoriaan: osa tietää täsmälleen mitä haluaa ja hakee vain sen, osa kiertelee kirjastoa ja sen osastoja etsimässä jotain mielenkiintoista, ja osa tietää mitä haluaa, mutta saattaa jäädä kirjastoon myös esimerkiksi silmäilemään hyllyjen tarjontaa tai lukemaan kirjaa. Nykyään verkkokirjastojen ja niiden tarjoamien palveluiden, esimerkiksi aineistojen varaamisen, helppouden takia moni tarkastaa jo kotona ennen kirjastoon lähtemistä mitä haluaa tai tarvitsee ja onko kyseinen teos kirjastossa paikalla. Tämä säästää tietenkin kyseiseltä asiakkaalta aikaa ja vaivaa kun teoksen voi nopeimmillaan hakea varaushyllystä, mutta samalla tällaisilla asiakkailla jää pois mahdollisuus löytää niin sanotusti vahingossa jokin mielenkiintoinen kirja vaikkapa silmäilemällä kirjaston hyllyjä. Toisaalta tällaiseen suunnittelemattomaan hyllyjen selailuun saattaa kulua paljonkin aikaa ennen kuin löytää jonkin itseään kiinnostavan kirjan tai muun teoksen, joten jos kirjastossa käymiseen on vain vähän aikaa, ei aika välttämättä riitä sellaiseen. Kirjastossa käynti ja sen kaava saattavat lisäksi vaihdella esimerkiksi elämäntilanteen mukaan: voisi kuvitella, että kirjastoon lapsensa kanssa vaikkapa iltasatukirjoja etsimään tuleva aikuinen käyttää kirjastossa enemmän aikaa selailun hyllyjä tietämättä etukäteen mitä haluaa lainata, kun taas kiireinen opiskelija saattaa varata tarvitsemansa kurssikirjan ja käydä pikaisesti noutamassa sen matkallaan koulusta kotiin.

Lapsuuden kirjastonkäytöstä keskusteltaessa yksi haastatelluista kertoi omassa lapsuudessaan kirjastonkäytön olleen lähinnä kirjastoautossa käymistä, koska kirjasto rakennettiin haastateltavan asuinpaikalle vasta myöhemmin, ja näin ollen haastateltava myös käyttää kirjastoa nykyään enemmän kuin lapsena. Muut neljä haastateltavaa kertoivat käyttäneensä kirjastoa lapsena enemmän kuin nykyään. Kaksi haastatelluista kertoi viettäneensä lapsena aikaa kirjastossa esimerkiksi kavereidensa kanssa, ja kaksi kertoi käyneensä kirjaston lasten- ja nuortenosastoa läpi etsien mielenkiintoista luettavaa tietämättä tarkalleen mitä etsivät, toisin kun nykyään, kun kirjastoon mennään hakemaan tiettyä teosta, jonka paikallaolo on usein vielä tarkastettu etukäteen verkkokirjaston kautta.

Moni haastatelluista kertoi kirjastonkäyttönsä olleen lapsuudessa erilaista kuin nykyään, sinne mentiin esimerkiksi viettämään aikaa kavereiden kanssa ja lasten- ja nuortenosastoa kierreltiin tutkimassa ilman mitään sen kummempaa suunnitelmaa siitä, mitä haluaa lainata. Nykyään taas kirjastoon mennessä on useimmiten jo valmiiksi mielessä mitä kirjastosta

haluaa tai tarvitsee, eikä sinne mennä viettämään samalla tavalla aikaa: toisaalta tämä kertoo luultavasti myös siitä, että lapsuudessa vapaa-aikaa oli enemmän ja kirjastoon saatettiin lähteä isommallakin porukalla, kun taas nykyään moni käy kirjastossa yksin hakemassa haluamaansa luettavaa. Haastatelluista kaikki kuitenkin kertoivat käyttäneensä kirjastoa lapsena, joten sen käyttäminen ja kirjaston tarjoamat palvelut ovat ainakin jollakin tasolla tuttuja jo siis lapsuudesta asti.

...nyt vanhemmalla iällä se koko kirjasto, koko se katalogi on nyt avoin kun taas sitten lapsena se oli vähän niinku rajattu se, että vain lasten- ja nuortenkirjallisuus, että ei aikuisten... (Mies, 24 vuotta)

Kysyttäessä, miten kirjasto tukee haastateltavien lukuharrastusta, yksi haastatelluista nosti esiin sen, kuinka kirjasto tarjoaa jokaiselle mahdollisuuden tutustua uusiin kirjoihin ja lehtiin, joita itsellä ei välttämättä olisi varaa ostaa. Kolme haastatelluista kertoi kirjastojen kokoelmien jotenkin auttaneen heitä, esimerkiksi laajentamalla luettua kirjallisuutta sekä siten, että jonkin kirjan tai muun teoksen voi ensin lainata kirjastosta ja vasta siihen tutustuttuaan päättää haluaako kyseisen teoksen ostaa itselleen. Yksi haastatelluista kertoi olevansa tyytyväinen kirjaston tukeen lukuharrastuksessaan, mutta muut haastateltavat kertoivat omia parannusehdotuksiaan.

Yksi haastatelluista kertoi, että kirjaston tulisi olla lähempänä omaa kotia, jotta sitä tulisi käytettyä enemmän. Lisäksi kirjaston helppokäyttöisyys olisi tärkeää, ja esimerkiksi teosten varaaminen toisista kirjastoista ei innosta silloin, kun haluttua teosta ei löydy omasta lähikirjastosta. Myöskään kirjastoauton käyttäminen ei haastatellun mielestä ollut houkuttelevaa, koska niiden valikoimasta ei tiedä tarpeeksi. Toisen haastatellun mielestä taas esimerkiksi kirjojen varausjonot olivat usein liian pitkiä, ja samaa kirjaa voisi olla useampi kappale jonojen vähentämiseksi. Sama haastateltu vastasi myös, että kirjasto voisi järjestää esimerkiksi sellaisia tapahtumia, joissa elämäkertansa julkaissut muusikko tai vastaava tulisi kirjastolle kertomaan kirjasta. Yksi haastatelluista nosti esiin myös sen, että omiin lainauksiin perustuvat ”koska pidit tästä, voisit pitää myös tästä” -tyyliset suositukset olisivat hyvää mainosta. Eilukija kertoi kirjaston tuntuvan omalla kohdallaan kaukaiselta, ja innostaakseen lukemaan kirjaston pitäisi tuntua läheisemmältä, mihin tällä ei ollut mitään konkreettisia keinoja ehdotettavana. Haastatellun mukaan kohdalle sattunut kirjastoauto tai silmään osuva itseä kiinnostava

tapahtuma voisi hieman innostaa lukemaan, mutta suurin merkitys lukemaan aktivoimisessa on omalla kiinnostuksella ja innostuksella.

Useamman haastatellun vastauksista nousi esiin kirjaston käyttämisen maksuttomuus, mikä takaa jokaiselle varallisuuteen katsomatta mahdollisuuden käyttää kirjaston palveluita. Lisäksi useammassakin kohtaa haastatteluja nousi esiin se, kuinka jonkin kirjan tai muun teoksen voi ensin lainata kirjastosta tutustuttavaksi ja vasta sen jälkeen päättää haluaako teoksen ostaa itselleen. Tämä saattaa myös säästää rahaa, kun ei välttämättä tule ostettua sellaisia kirjoja, joista ei pidä. Kirjaston kokoelmat ovat usein myös laajempia kuin lukijan oman kirjahyllyn sisältö, joten kirjastosta on helpompi löytää myös sellaista kirjallisuutta, jota ei välttämättä omaan kirjahyllyyn tulisi hankittua.

Haastateltujen parannusehdotuksista moni oli teoriassa hyviä, mutta konkreettisesti parannusten toteuttaminen kaatuisi monen ehdotuksen kohdalla esimerkiksi taloudellisiin ongelmiin. Esimerkiksi uusien kirjastojen rakentaminen, jotta niitä saataisiin lähemmäs kaikkia asiakkaita, on kallista, samaten moni julkisuuden henkilö luultavasti pyytää esiintymisistään niin suurta palkkiota, että sellainen ei mahdu kirjastojen tapahtumatuotannon budjettiin. Mitä taas tulee siihen, että suosittuja uutuuskirjoja hankittaisiin enemmän, ongelmana ei ole vain kirjastojen hankintabudjetit vaan myös se, että vuoden tai parin päästä samaa kirjaa seisoisi hyllyssä tarpeettoman monta kappaletta viemässä tilaa muilta kirjoilta.

Yhden haastatellun esiin nostamat ”koska pidit tästä, voisit pitää myös tästä” -tyyliset suositukset voisivat toimia ja varmaan jo tänäkin päivänä toimivat sellaisissa tilanteissa, joissa asiakas käyttää lainaamiseen ja palauttamiseen asiakaspalvelutiskiä, jossa asiantunteva, mahdollisesti myös kyseessä olevan asiakkaan hyvin tunteva, kirjaston työntekijä antaa asiakkaalle suullisia suosituksia tämän lainauksiin ja palautuksiin perustuen. Esimerkiksi verkkokirjaston kautta toimivana toimintona suositusten tekeminen oletettavasti vaatisi teknistä osaamista ja resursseja, joita monesta kirjastosta ei välttämättä löydy: toisaalta monet kirjastot käyttävät jo nyt niin sanotusti yhteisiä verkkokirjastoja, joten yhden yhteisen suosittelujärjestelmän tekeminen voisi olla toimivampaa. Ehdotuksissa on kuitenkin myös sellaisia, joihin kirjastot ainakin osittain voivat vaikuttaa, esimerkiksi toimivalla markkinoinnilla tai tiedotuksella. Esimerkiksi kirjastoautoja ja niiden tarjoamia palveluita ja kokoelmia voisi markkinoida

nykyistä enemmän ja paremmin, jotta myös niitä käyttämättömät löytävät ne. Samaten erilaisia kirjastojen välisiä varaustoimintoja ja esimerkiksi niiden maksuja ja muuta toiminnalle oleellista voisi avata asiakkaille enemmän, koska tällaisia palveluja käyttäville ne ovat varmasti tuttuja, mutta eivät kaikille.

...aikuisiällä ne kirjastoautot ei ole myöskään kauheasti houkutellut, kun niiden valikoimasta ei ole ihan varma verrattuna kirjastorakennukseen... (Mies, 24 vuotta)

Mun mielestä olisi itse asiassa kiva, jos se [kirjasto] pystyisi jotenkin uutisoimaan mulle sen mun niinku lainauksen perusteella että hei, koska olet lukenut tämän niin sinua saattaa kiinnostaa tämä... (Nainen, 28 vuotta)

7.2.4 Teema 4: kirjaston ja lukemisen imago/mielikuvat

Lukemisen herättämistä mielikuvista puhuttaessa yksi haastatelluista kertoi lukemisen olevan jokaista tavalla tai toisella koskevaa tärkeää ja kehittäväää arjen toimintaa ja ajanvietettä. Toinen haastatelluista sanoi lukemisen olevan aikaa vievää, mutta nosti esiin myös sanonnan lukeminen kannattaa, sillä lukeminen kuuluu yleissivistykseen ja lisää omaa tietämystä erilaisista asioista. Kaksi haastatelluista kertoi kuinka heidän mielikuvissaan lukeminen auttaa irrottautumaan arjesta ja siitä hetkestä missä sillä hetkellä on. Yksi haastatelluista kertoi, että ensimmäiset mielikuvat lukemisesta liittyvät kulttuurin harrastamiseen ja lukemista harrastavien intellektiuteen. Kaikki haastatellut yhtä lukuun ottamatta sanoivat lukemisen herättämien mielikuvien olevan vähintäänkin enimmäkseen positiivisia, ja yhden mukaan mielikuvat olivat puoliksi positiivisia ja puoliksi negatiivisia.

Kahdella haastatellulla lukemisen herättämät mielikuvat liittyivät tavalla tai toisella lukemisen tärkeyteen ja kehittävyteen, kun taas kahdella haastatellulla mielikuvat olivat ehkä enemmänkin omaan elämään ja kokemuksiin peilaavia. Yhden haastateltavan esiin nostama ajatus lukemista harrastavan intellektiudesta taas perustuu ehkäpä selvimmin sellaisiin ajatuksiin ja näkökulmiin, joiden voisi kuvitella nousevan esiin myös esimerkiksi lukemista harrastamattomien keskuudessa, joilla mielikuvat lukemista harrastavista eivät perustu niinkään omiin kokemuksiin vaan vaikkapa siihen, miten lukijat tai ylipäätään lukeminen kuvataan

esimerkiksi elokuvissa tai muissa viihdeteollisuuden tuotoksissa. Kaikilla haastatelluilla, myös ei-lukijalla, mielikuvat olivat kuitenkin suurimmaksi osaksi positiivisia.

Olen kokenut että monelle, kuten minulle, lukeminen on pakomatka todellisesta maailmasta, omanlaistaan terapiaa ja arjen unohtamista hetkeksi. Voi elää jossain muussa maailmassa ja kokea uskomattomia asioita. (Mies, 34 vuotta)

Lukemista kolmella adjektiivilla kuvailtaessa useamman haastatellun vastauksissa nousivat esiin sanat innostava sekä rauhoittava tai rauhallinen. Muita vastauksissa esiin tulleita adjektiiveja olivat liikuttava, koskettava, keskittynyt, omaan tahtiin etenevä, tärkeä, mukaansatempaava, vapauttava, mielenkiintoinen, joskus tylsä, jännittävä sekä ajatuksia herättävä. Haastatelluista neljällä lukemiseen liittyvät mielikuvat tulivat ainakin osittain omista kokemuksista, ja yhdellä omasta pohdinnasta aiheeseen liittyen. Yksi haastatelluista kertoi, että mielikuviin vaikuttaa myös esimerkiksi oma kaveripiiri, ja yksi haastatelluista kertoi omissa mielikuvisaan olevan osittain myös yhteiskunnallista näkökulmaa lukemisen ollessa yhteiskunnallises-tikin tärkeä taito.

Haastateltavien kertomista lukemista kuvaavista adjektiiveista suurin osa oli positiivisia, sanoista tylsä on ainoa, joka tuntuisi luontevalta sijoittaa negatiivisuuden puolelle. Mainituista adjektiiveista jokainen sopisi kuvaamaan niin kauno- kuin tietokirjallisuuden lukemista. Adjektiiveissa on samantyyllisiä sanoja, mutta samaan aikaan kunkin haastatellun valitsevat adjektiivit kuitenkin jollain tavalla kuvaavat heidän omaa lukuharrastustaan ja esimerkiksi sitä, millaista kirjallisuutta he ehkä valitsevat luettavakseen. Haastatelluista yllättävän harva kertoi omien mielikuviansa perustuvan johonkin muuhun kuin heidän omiin kokemuksiinsa aiheesta, esimerkiksi vain yksi kertoi oman kaveripiirin mahdollisesti vaikuttavan omiin mielikuviinsa, kun taas kukaan ei maininnut esimerkiksi omaa perhettään. Yksi haastatelluista mainitsi yhteiskunnan näkökulman, mutta kukaan ei maininnut myöskään esimerkiksi sosiaalista mediaa, joka kuitenkin nykyään on melko suuressa roolissa siinä, miten sitä käyttävät katsovat maailmaa ja mitä he ajattelevat asioista.

Kirjaston herättämistä mielikuvista kaksi haastatelluista nosti esiin sen, että kirjastossa pääsee kirjojen avulla toiseen maailmaan ja irti omasta elämästä. Toisen haastatellun mukaan

kirjastossa pääsee lisäksi tarvittaessa pakoon omaa pahaa oloaan. Yksi haastatelluista pohti sitä, että kirjastojakin on erilaisia, jotkin voivat olla ankeita ja jotkin esimerkiksi valoisia ja värikkäitä. Myös kokoelmat voivat olla eri kirjastoissa hyvinkin erilaisia ja vastata eri tavalla omiin tarpeisiin, mutta samaan aikaan kirjastosta voi etsimällä löytää vaikka mitä. Kaksi haastateltavaa kertoi kirjaston olevan heidän näkökulmastaan tylsä.

Kirjastomielikuvissa esiin nousi se, kuinka kirjaston käyttömäärät ehkä vaikuttavat omiin mielikuviin: enemmän kirjastoa käyttävillä mielikuvat tuntuivat olevan positiivisempia. Yhden haastatellun näkökulma siitä, että kirjastoja on erilaisia, varmasti vaikuttaa myös paljon omiin mielikuviin: jos esimerkiksi oman asuinpaikkakunnan tai lapsuuden kirjasto on omasta mielestä tylsä ja kokoelma on huono, tulee helpommin ajateltua, että jokainen kirjasto on sellainen. Jokainen kirjasto voi kuitenkin pyrkiä vaikuttamaan siihen, millaisia mielikuvia juuri kyseisestä kirjastosta asiakkaille herää, esimerkiksi parantamalla omaa markkinointiaan tai mahdollisuuksien mukaan vaikkapa uusimalla sisustustaan.

Kirjasto on minusta kuin aarrepalatsi, tuhansien tarinoiden koti, missä voi kokea suuria seikkailuja ja suuria hetkiä. (Mies, 34 vuotta)

Kirjastoa kolmella adjektiivilla kuvaillessaan haastatelluilla toistuvia adjektiiveja olivat rauhallinen tai rauhoittava sekä tylsä. Muita esiin nousseita adjektiiveja olivat välittävä, lämmin, innostava, kattava, monipuolinen, vapauttava, mukaansatempaava, tunnelmallinen, pölyinen sekä etäinen. Kaikkien haastateltujen kohdalla mielikuvat perustuivat omiin kokemuksiin kirjaston käyttämisestä. Yksi haastatelluista kertoi lisäksi, että mielikuviin ja niiden syntymiseen saattaa joskus vaikuttaa myös se tapa, millä kirjastoista uutisoidaan ja miten ne kuvataan erilaisissa viihdetuotoksissa. Sama haastateltu pohti lisäksi sitä, että kirjastot voisivat tuoda itseään ja toimintaansa lähemmäs asiakasta paremmalla informaatiolla ja tiedottamisella, esimerkiksi liittyen kirjastoautoihin ja e-aineistojen käyttöön. Yksi toinen haastatelluista kertoi myös, että kirjastot voisivat itse vaikuttaa siihen, että herättäisivät positiivisempia mielikuvia, esimerkiksi tuottamalla parempaa ja innostavampaa sisältöä sosiaalsiin medioihinsa. Sama haastateltu sanoi myös, että lukemisen ja kirjaston mielikuvia vertailtaessa kirjastosta tulevat mielikuvat ovat lukemisen mielikuvia positiivisempia siksi, että kirjastossa voi tutustua aineistoon ilman pakkoa lukemisesta.

Haastateltujen kirjastoa kuvailevissa adjektiiveissa oli jo enemmän negatiivisen puolelle kallistuvia sanoja kuin lukemista kuvailevissa adjektiiveissa, esimerkiksi sanat tylsä, etäinen sekä pölyinen. Adjektiiveissa oli lisäksi useampiakin samoja sanoja kuin lukemista kuvaavissa adjektiiveissa, mikä ehkä voisi tarkoittaa sitä, että joillain haastateltavilla lukeminen ja kirjasto ovat heidän mielikuvissaan melko lähellä toisiaan. Kirjastomielikuvien alkuperästä puhuttaessa kaikki mainitsivat omat kokemuksensa, eikä kukaan maininnut niin sanotusti kehtään muuta, kuten kavereita tai perhettä. Yksi haastatelluista mainitsi mahdollisena mielikuvien syntyminen vaikutteena tavan, jolla kirjastoista uutisoidaan ja miten niitä kuvataan erilaisissa viihdetuotoksissa, mutta myöskään kirjaston mielikuvien kohdalla kukaan ei maininnut esimerkiksi sosiaalista mediaa.

Lukemiseen ja kirjastoon liittyviä mielikuvia lapsuuteensa peilatessaan haastatelluista kaksi mainitsi sen, kuinka omassa lapsuudessa ei ollut vielä sosiaalista mediaa ja siten lukeminen ja kirjastossa käyminen oli luonnollisempaa. Toinen kertoi myös lukemisen olleen kiinnostavampaa ja tavallaan helpompaa myös vapaa-ajalla, kun koulun ja koulutehtävien kautta lukemista tuli ylläpidettyä. Yksi haastatelluista nosti esiin myös sen, kuinka oma suhtautuminen sähköisistä kirjoista on muuttunut negatiivisuudesta siihen, että sähköisillä kirjoilla on omat hyvätkin puolensa. Haastatelluista yksi pohti sitä, että lapsuudessa kirjastossa käydessä asiallinen käytös, esimerkiksi lukurauhan antaminen muille ja yleisemminkin rauhallinen käytös, ei välttämättä ollut yhtä tiedostettua kuin nykyään. Saman haastatellun mukaan lapsuudessa kirjastossa käymisellä oli muutenkin eri päämäärät kuin nykyään, eikä kirjastoon lähdetty etsimään tai hakemaan jotain tiettyä teosta, vaan viettämään aikaa ja tutkimaan hyllyjen sisältöä. Yksi haastatelluista taas kertoi käyttäneensä kirjastoa lapsuudessa pakopaikkana omalta pahalta ololtaan, mille ei enää nykyään ole samalla tavalla tarvetta. Lisäksi haastatelluista yhdelle tuotti lapsena turvallisuuden tunnetta lukea sama kirja monta kertaa, koska silloin tiesi mitä kirjassa seuraavaksi tapahtuu, toisin kuin nykyään lukeminen perustuu enemmänkin haluun oppia uutta.

Haastateltujen vastauksissa lapsuuden lukemis- ja kirjastomielikuviin liittyen huomio kiinnittyy siihen, että useampi haastatelluista nosti esille sosiaalisen median puuttumisen ja sen vaikutuksen siihen, että lapsuudessa tuli luettua enemmän. Tämä sama näkökulma ja jonkinlainen oppimattomuus tekniikan käyttämiseen on varmaan ollut taustalla myös erään haastatellun

vastentahtoisuudessa sähköisten kirjojen käyttämisessä, mikä on sittemmin muuttunut ajatukseen siitä, että sähköisissä kirjoissa on omat hyvätkin puolensa. Samaan aihepiiriin liittyy myös haastatteluissa monissakin kohdin esille noussut ajatus nykyajan suoratoistopalveluista ja siitä, että suoratoistopalvelut kilpailevat ihmisten huomiosta ajanviettotapana: haastateltujen lapsuudessa suoratoistopalveluita ei vielä ollut, mutta ne vaikuttavat tulevaisuudessa varmasti vielä enemmän jo lastenkin vapaa-aikaan ja siihen, kuinka moni lukee kirjoja.

Useampi haastatelluista puhui lisäksi siitä, kuinka lapsuudessa kirjaston käyttämisellä oli eri päämäärä, oli se sitten ajan viettäminen tai pakopaikan etsiminen, kun taas nykyään kirjastoa käytetään niin sanotusti suunnitelmallisemmin ja sieltä etsitään tai haetaan jotain tiettyä kirjaa tai palvelua. Yhden haastatellun kommentti siitä, että lapsuudessa myös vapaa-ajalla lukeminen oli kiinnostavampaa ja helpompaa koulun ja koulutehtävien takia, kertoo siitä, kuinka tärkeä rooli myös koululla on lukemaan innostamisessa ja siinä, millaisia mielikuvia lukeminen herättää.

8 POHDINTA

Tässä opinnäytetyössä pyrittiin löytämään vastauksia siihen, paljonko kohderyhmään kuuluvat lukivat, missä muodossa he lukivat, ja mikä oli kirjaston rooli heidän lukemisensa ja luku-harrastuksensa tukijana. Näihin kysymyksiin saatiin tutkimuksissa myös vastaus. Tutkimusmenetelminä käytettiin taustatiedon keruuseen Webropolissa toteutettua verkkokyselyä, jonka jälkeen tehtiin teemahaastatteluja. Verkkokyselyyn vastasi 20 kohderyhmään kuuluvaa ja teemahaastatteluja tehtiin viisi, mikä tarkoittaa otoksen olleen melko pieni. Erityisesti verkkokyselyn kohdalla suurempi vastaajamäärä olisi ollut toivottava, mutta vastaajien löytyminen osoittautui oletettua hankalammaksi, ja samoin kävi myös haastateltujen löytämisen kohdalla. Jälkikäteen ajateltuna vastaajien ja haastateltujen löytäminen olisi voinut olla helpompaa jonkin muun, esimerkiksi lukumäärältään suuremman, kohderyhmän kautta. Molemmissa tutkimuksissa ikä- ja sukupuolijakauma oli kuitenkin melko tasainen.

Valitut tutkimusmenetelmät sopivat hyvin kyseessä olleiden tutkimuskysymysten selvittämiseen, sillä verkkokyselyn kautta saatiin haettua tutkimukseen taustatietoa, jota voitiin haastateltujen avulla vielä syventää. Haastatteluissa kaikki haastateltavat vastasivat samoihin kysymyksiin, joten vastauksia saatiin samoista aiheista jokaisen haastatellun näkökulmasta. Haastateltuihin oli tarkoitus löytää niin lukemista harrastavia kuin myös heitä, jotka eivät vapaa-ajallaan lue, mutta lopulta haastateltavista vain yksi oli ei-lukija: näin ollen ei-lukijoiden näkemys jäi haastattelujen osalta melko vähäiseksi. Verkkokyselyssä ei-lukijoita oli enemmän, mutta samaan aikaan yksi vain ei-lukijoille tarkoitettu kysymys lukemattomuuden syistä (liite 1, kysymys 10) oli saanut riittämättömän vastausohjeistuksensa takia vastauksia myös lukemista harrastavilta, mikä jonkin verran vääristi tuloksia.

Haastattelut sujuivat hyvin, vaikka jotkut haastatelluista olivatkin niukkasanaisempia ja heille piti esittää enemmän tarkentavia kysymyksiä. Haastateltavien vastauksissa nousi kuitenkin kaiken kaikkiaan esille samoja asioita, joista teoriaosuudessa puhutaan. Esimerkiksi lukemattomuuden syyt sekä syyt sille, miksi ei välttämättä voi lukea niin paljon kuin haluaisi, olivat samoja kuin joita teoriaosuudessa nousi esille: esimerkiksi ajan ja kiinnostuksen puute, kirjaston liian kaukainen sijainti sekä kirjastoauton käyttämisen tuntemattomuus tai osaamattomuus. Kirjaston tavoista tukea asiakkaidensa luku-harrastusta nousi haastatteluissa moneen kertaan esille teoriaosuudessakin mainitut kirjaston tarjoamat kokoelmat sekä tilat. Yksi

haastatelluista mainitsi myös kirjaston maksuttomuuden ja siten kaikille varallisuuteen katso-
matta yhdenvertaisen mahdollisuuden hankkia luettavaa: kuten teoriaosuudessa todetaan,
kaikki saavat lainata kirjastosta ilmaiseksi niin paljon ja usein kuin haluavat. Tutkimusten pe-
rusteella kohderyhmän sisällä ei kuitenkaan ollut kovin paljon samankaltaisuuksia esimerkiksi
lukutottumuksiin liittyen, vaan jokaisen tutkimukseen osallistuneen lukutottumukset olivat
omanlaisensa, vaikka heitä yhdistikin sama fanikulttuuri. Näin ollen ei siis voida sanoa, että
samankaltainen musiikkimaku tarkoittaisi suoraan samankaltaisia lukutottumuksia.

Verkkokyselyssä kirjaston lukemisen tukemistavoista paljon ääniä saivat erilaiset kirjaston
järjestämät harrastustoiminnat ja tapahtumat, kuten esimerkiksi kirjavinkkaukset ja kirjailija-
vierailut. Haastatelluista taas kuitenkin kukaan ei maininnut tapahtumia, eikä kertonut kos-
kaan käyvänsä sellaisissa. Vaikka haastatelluista kukaan ei kokenutkaan saavansa apua lu-
kemisharrastukseensa tapahtumien ja harrastustoiminnan kautta, verkkokyselyn mukaan ky-
seinen toiminta kuitenkin tukee joidenkin kirjaston asiakkaiden lukuharrastusta, kuten teoria-
osassakin mainitaan.

Lisäkysymyksiä haastatteluihin olisi voinut lisätä esimerkiksi kysymyksiä siitä, käyttävätkö
haastatellut kirjastossa käydessään itsenäisesti esimerkiksi lainaus- ja palautusautomaatteja
sen sijaan että hoitaisivat lainaamisen ja palauttamisen asiakaspalvelutiskin kautta. Olisi mie-
lenkiintoista tietää myös se, että käyttävätkö lukemista harrastavat kirjastoa sen niin sanottu-
jen normaalien aukioloaikojen puitteissa vai mahdollisella omatoimiajalla.

Molempien tutkimusten otantamäärät olivat niin pieniä, että niiden tuloksista ei voida tehdä
yleistäviä johtopäätöksiä. Siitä huolimatta erityisesti haastattelujen kautta tuli esimerkiksi hy-
viä ehdotuksia siitä, miten kirjasto voisi muuttaa ja parantaa toimintaansa siten, että se tukisi
asiakkaidensa lukuharrastusta entistä paremmin. Haastatelluista kuitenkin vain yksi oli ei-lu-
kija, ja ei-lukijoiden ollessa sellainen kohderyhmä, jota kirjaston lienee vaikeampi tavoittaa
kuin lukemista harrastavia ja kirjastoa jo käyttäviä, olisi ei-lukijat hyvä ja tarpeellinen aihe jat-
kotutkimuksia ajatellen.

Haastattelujen kautta tulleita toteuttamiskelpoisia parannusehdotuksia kirjastoille olivat esi-
merkiksi kirjastoautojen ja niiden tarjoamien palveluiden parempi markkinointi, sähköisten
materiaalien kuten esimerkiksi e-kirjojen käyttämisen markkinointi ja opastus sekä esimer-
kiksi erilaisten varauskäytäntöjen selkeämpi esittely. Moni näistä perustuu ainakin osittain sii-
hen markkinointiin, jota kirjastoissa jo nyt tehdään, joten kirjastoissa voitaisiin pysähtyä

aiempaa enemmän miettimään sitä, onko oman kirjaston markkinointi esimerkiksi riittävän selkeää, helposti löydettävissä ja omille asiakkaille suunnattua.

Monen haastattelun vastauksissa nousi lisäksi esille suoratoistopalvelut ja se, kuinka ne saattavat jossain tilanteissa esimerkiksi helppokäyttöisyytensä takia olla luontevampaa ajankulua kuin lukeminen. Kirjastoilla ei useinkaan ole resursseja kilpailla kaupallisten suoratoistopalveluiden kanssa, mutta joillain kirjastoilla on jo nyt käytössä omat suoratoistopalvelunsa Kirjastokino sekä Viddla, joita kukaan haastatelluista ei kuitenkaan maininnut käyttävänsä. Tämän voisi olettaa johtuvan siitä, että monet kirjaston asiakkaista eivät välttämättä edes tiedä kyseisten suoratoistopalveluiden olemassaolosta, koska niiden markkinointi on usein hyvin vähäistä. Jos esimerkiksi ajatellaan, että yhtä suoratoistopalveluiden suurinta käyttäjäryhmää ovat juuri tämän opinnäytetyön tutkimuksen kohderyhmä nuoret aikuiset, voisi esimerkiksi kirjaston verkkosivuja parempi markkinointipaikka kirjaston suoratoistopalvelulle olla vaikkapa kirjaston nuorten aikuisten osasto tai opiskelukirjallisuutta ja muuta opiskelijoille oleellista materiaalia sisältävät osastot ja tilat.

Haastatteluvastausten kautta selvisi myös se, että erityisesti peruskoululla ja esimerkiksi koti-tehtäviä varten lukemisella on oma tärkeä roolinsa lukemaan innostamisessa ja yleisemmin lukemisen ylläpitämisessä. Työn teoriaosuudessaakin puhutaan esimerkiksi koulujen ja kirjastojen välisestä yhteistyöstä ja sen tärkeydestä, mutta samalla tavalla tärkeässä roolissa ovat myös esimerkiksi koulujen opettajat. Usein oppilaiden lukeminen on kiinni myös opettajasta ja esimerkiksi siitä, kuinka paljon tämä vaatii tai kannustaa oppilaitaan lukemaan. Myös tästä aiheesta voisi tehdä jatkotutkimusta, painottuen esimerkiksi opettajien ajatuksiin luku-harrastuksen tukemisesta ja sen tärkeydestä, tai peruskoulun merkityksestä omaan lukuharrastukseen tai lukemattomuuteen.

Tämä tutkimus voi osaltaan auttaa kirjastoja pohtimaan niitä tapoja, joilla juuri omassa kirjastossa voitaisiin tukea entistä paremmin omien asiakkaiden ja varsinkin heistä jo lukemista harrastavien lukuharrastusta. Samaan aikaan tutkimuksessa nousi esille kuitenkin myös sellaisia parannusehdotuksia, joilla voitaisiin houkutelaa kirjastoon ja kirjaston asiakkaiksi myös sellaisia ihmisiä, jotka eivät välttämättä vielä käytä kirjastoa tai harrasta lukemista. Tutkimuksen aihepiireistä riittää myös vielä paljon aiheita lisätutkimuksia varten, erityisesti nuoria aikuisia ja aikuisia kohderyhminä ajatellen.

LÄHTEET

- Arene. (2020). *Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset*. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUK-SET%202020.pdf? t=1578480382>
- Aviavustukset. (i.a.). *Kirjastotoiminnan kehittäminen*. <https://aviavustukset.fi/hakeminen/avustusmuodot/kirjastotoiminnan-kehittaminen/>
- Celia. (i.a.). *Tietoa Celiasta*. <https://www.celia.fi/tietoa-celiasta/>
- Collinson, I. (2009). *Everyday readers: reading and popular culture*. Equinox.
- Dugdale, G., & Clark, C. (2008). *Literacy Changes Lives: An advocacy resource*. https://cdn.literacytrust.org.uk/media/documents/2008_09_02_free_research_-_Literacy_changes_lives_2008_exec_summary_CY4wm3v.pdf
- Heikkilä, T. (2014). *Kvantitatiivinen tutkimus*. <http://www.tilastollinentutkimus.fi/1.TUTKIMUS-TUKI/KvantitatiivinenTutkimus.pdf>
- Heikkilä-Haltonen, P. (2015). *Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen*. Atena.
- Heinonen, A. (2011). *Kirjastokasvatusta ja mediakasvatusta: Katsaus kirjaston ja koulun yhteistyöhön*. Suomen kirjastoseura.
- Helmet. (i.a.). *Kirjaston Lukuvalmentaja*. [https://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ ja_ palvelut/Kallion_kirjasto/Kallion_omat/Kirjaston_Lukuvalmentaja\(39515\)](https://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ ja_ palvelut/Kallion_kirjasto/Kallion_omat/Kirjaston_Lukuvalmentaja(39515))
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2009). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus.
- Hyypä, M. T. (2018). Ei enää mutua vaan tutkittua tietoa: Mitä enemmän lukee kirjoja, sitä kauemmin elää – kirjastokorttikin lisää ikää. *Suomen Kuvalehti*. <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/tiede-ja-teknologia/kirjastokortti-pidentaa-ikaa/>
- Kansalaisopistot.fi. (i.a.). *Kirjallisuus ja teatteri*. <https://kansalaisopistot.fi/kurssit/kirjallisuus-ja-teatteri/>
- Kirjastokaista. (i.a.). *Miksi lukeminen kannattaa? - 10 faktaa lukemisesta*. <https://www.kirjastokaista.fi/miksi-lukeminen-kannattaa-10-faktaa-lukemisesta/>
- Kirjastot.fi. (i.a.-a). *Kirjastot aikuisten lukemisen edistäjinä -hanke*. https://www.kirjastot.fi/lukututkimus?language_content_entity=fi

- Kirjastot.fi. (i.a.-b). *Kirjaston ja perusopetuksen yhteistyön mallipohja*. <https://www.kirjastot.fi/lanu/kirjasto-ja-perusopetus>
- Kirjastot.fi. (i.a.-c) *Ajankohtaista Ertessä*. https://www.kirjastot.fi/lanu/ajankohtaista-ertessa?language_content_entity=fi
- Knuuttila, S-N., Niemi-Pynttari, R. & Tulonen, U. (i.a.). *Lukuhaluuttomuuden kehä*. Lukulux. <https://www.lukulux.fi/tama-lukemisesta-tiedetaan/lukuhaluuttomuuden-syyt/media-joka-unohti-lukemisen/lukuhaluuttomuuden-keha/>
- Konttinen, S. (2016). *Mitä, miksi ja miten? Kirjastoammattilaisten lukutottumuksista*. [AMK-opinnäytetyö, Oulun ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://www.theseus.fi/handle/10024/106398>
- KVB Boekwerk. (27.3.2019). *Report: The impact of reading books on people and society*. <https://kvbboekwerk.nl/monitor/impact-van-het-boek/report-the-impact-of-reading-books-on-people-and-society>
- Laakkonen, S. (2020). *Nuorten lukutottumukset ja kirjastonkäyttö*. [AMK-opinnäytetyö, Turun ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://www.theseus.fi/handle/10024/349461>
- Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161492>
- Litmanen-Peitsala, P. (27.4.2015). *Mikä on kirjaston imago?* Suomen kirjastoseura. <https://suomenkirjastoseura.fi/kirjastolehti/mika-on-kirjaston-imago/>
- Lukimat. (i.a.). *Ymmärtämisen kehittyminen*. <http://www.lukimat.fi/lukeminen/tietopalvelu/lukutaito-kehittyymmartamisen-kehittyminen>
- Lukukeskus. (5.10.2017). *Heikko lukutaito voi johtaa syrjäytymiseen*. <https://www.epressi.com/tiedotteet/kulttuuri-ja-taide/heikko-lukutaito-voi-johtaa-syrjaytymiseen.html>
- Lukukeskus. (i.a.-a). *Aikuisten lukutaito vaatii lisää tunnistamista*. <https://lukukeskus.fi/news/aikuisten-lukutaito-vaatii-lisaa-tunnistamista/>
- Lukukeskus. (i.a.-b). *Lukukeskus*. <https://lukukeskus.fi/lukukeskus/>
- Lukukeskus. (i.a.-c). *10 faktaa lukemisesta 2020*. <https://lukukeskus.fi/10-faktaa-lukemisesta-2020/>
- Lukuliike. (i.a.). *Miksi ja miten Lukuliike syntyi?* <https://lukuliike.fi/lukuliikkeen-tausta/>
- Lukusilta. (i.a.). *Luetun ymmärtämisen opettaminen – Sanavarasto*. <https://lukusilta.fi/luetun-ymmartamisen-opettaminen-sanavarasto/>

- Marttinen, E. (2017). *Yläkoululaisten lukemaan innostaminen yleisen kirjaston näkökulmasta*. [Pro gradu -työ, Tampereen yliopisto]. Trepo. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/100788>
- Mediametka. (i.a.) *Monilukutaito*. <https://mediametka.fi/oppimateriaali/monilukutaito/>
- Opetushallitus. (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2022>
- Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus. (i.a.). *Kansallinen lukutaitostrategia*. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kansallinen-lukutaitostrategia-2030>
- Oppimisvaikeus.fi. (i.a.). *Artikkeli: Lukemis- kirjoittamishäiriöiden arviointi ja hoito*. <https://oppimisvaikeus.fi/tietoa/lisatietoa/lukuvinkit/teemat/tietoa-oppimisvaikeuksista/artikkeli-lukemis-ja-kirjoittamishairioiden-arviointi-ja-hoito/>
- Osváth, J. (3.6.2020). *Osa 1: Lukemisen hyödyistä ja hyödyttömyydestä*. Lukuliike. <https://lukuliike.fi/osa-1-lukemisen-hyodyista-ja-hyodyttomyydesta/>
- Oulun kaupunginkirjasto. (i.a.-a). *Pop up -kirjasto*. <https://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/popup-kirjasto>
- Oulun kaupunginkirjasto. (i.a.-b). *Minun kirjastoni - yhdessä enemmän*. <https://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/minun-kirjastoni>
- Qvarnström, M. (2013). Lukivaikeus. *Duodecim*, 129(2). <https://www.duodecimlehti.fi/duo10741>
- Suutari, I. (2022). *"Se on mukavaa, kun on hyvä kirja": Vertailututkimus kuudesluokkalaisten ja yhdeksäsluokkalaisten lukutottumuksista ja lukusisällöistä*. [Pro gradu -työ, Tampereen yliopisto]. Trepo. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/139774>
- Valli, R., & Perkkilä, P. (2015). Nettikyselyt ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa R. Valli, & J. Aaltola (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. (4. p., s. 109–120). PS-kustannus.
- Ylitalo, M. (8.12.2014). *Lapsuudenkodin kirjat vaikuttavat aikuisiän lukutaitoon*. Tilastokeskus. https://tilastokeskus.fi/artikkelit/2014/art_2014-09-29_006.html

LIITTEET

Liite 1. Kysely lukutottumuksista

Liite 2. Teemahaastattelun runko

Liite 1. Kysely lukutottumuksista

Tässä kyselyssä lukemisella tarkoitetaan kirjojen (kauno- ja tietokirjallisuus) lukemista, eli muunlaista lukemista ei oteta huomioon. Lukeminen rajataan lisäksi vapaa-ajalla tapahtuvaan lukemiseen, joten esimerkiksi opiskelua tai töitä varten tapahtuvaa lukemista ei myöskään huomioida.

1. Ikä

- 20–24 vuotta
- 25–29 vuotta
- 30–35 vuotta

2. Sukupuoli

- Nainen
- Mies
- Muu

3. Kuinka usein luet kirjoja vapaa-aikanasi?

- Päivittäin
- Muutaman kerran viikossa
- Pari kertaa kuukaudessa
- Muutaman kerran vuodessa
- En lue kirjoja (mikäli vastaat tämän, voit siirtyä kysymykseen 10)

4. Missä muodossa luet kirjoja? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

- Paperikirjoina
- E-kirjoina
- Äänikirjoina

5. Millaista kirjallisuutta luet?

- Kaunokirjoja (esimerkiksi romaaneja, runoja)
- Tietokirjoja (esimerkiksi elämäkertoja, harrastekirjoja)
- Sekä kauno- että tietokirjoja

6. Mistä hankit itsellesi luettavaa? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

- Kirjastosta
- Kirjastoautosta
- Kirjakaupan kivijalkaliikkeestä
- Kirjakaupan nettikaupasta
- Äänikirjapalvelusta
- Perheenjäseniltä tai tutuilta
- Divarista tai kirpputorilta

7. Käytätkö tällä hetkellä kirjastoa?

- Kyllä, kirjojen lainaamiseen (ja mahdollisesti lisäksi myös muuhun)
- Kyllä, mutta muuhun kuin kirjojen lainaamiseen (esimerkiksi tilojen tai tietokoneiden käyttäminen)
- En
- En, mutta olen käyttänyt esimerkiksi lapsena

8. Mitkä seuraavista kirjaston palveluista ovat tukeneet lukuharrastustasi? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

- Kokoelmat
- Henkilökohtainen opastus (esimerkiksi työntekijän suositukset)
- Lukupiirit
- Kirjavinkkaukset
- Kirjailijavierailut
- Muut kirjallisuusaiheiset tapahtumat

- Muu, mikä?
- Kirjasto ei ole tukenut lukuharrastustani

9. Jos harrastat lukemista, vastaa tähän kysymykseen ja siirry sitten kysymykseen 13.

Jos et harrasta, ohita tämä kysymys ja vastaa kysymyksiin 10, 11, 12 ja 13.

Miten kirjasto voisi tukea lukuharrastustasi nykyistä paremmin?

- Tarjoamalla parempia kokoelmia
- Pop up -toiminnalla, missä? (esimerkiksi ostoskeskuksissa, tapahtumissa)
- Lukupiireillä
- Kirjavinkkauksilla
- Kirjailijavierailuilla
- Muilla kirjallisuusaiheisilla tapahtumilla
- Jollain muulla tavalla, miten?
- Ei millään yllä mainituista

10. Miksi et lue kirjoja? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

- Jokin lukemisen este (esimerkiksi lukihäiriö)
- Ei riittävästi aikaa
- Ei kiinnostusta
- En löydä itselleni sopivaa luettavaa
- Kirjasto on liian kaukana
- Kirjastoa on liian vaikea käyttää

11. Käytätkö tällä hetkellä kirjastoa?

- Kyllä, esimerkiksi tiloja tai tietokoneita
- En
- En, mutta olen käyttänyt esimerkiksi lapsena

12. Millä seuraavista toiminnoista kirjasto voisi innostaa sinua lukemaan? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

- Tarjoamalla parempia kokoelmia
- Pop up -toiminnalla, missä? (esimerkiksi ostoskeskuksissa, tapahtumissa)
- Lukupiireillä
- Kirjavinkkauksilla
- Kirjailijavierailuilla
- Muilla kirjallisuusaiheisilla tapahtumilla
- Jollain muulla tavalla, miten?
- Ei millään yllä mainituista

13. Jos olet kiinnostunut osallistumaan myös hieman laajempaan haastatteluun (joko kasvotusten tai etäyhteyksillä) samasta aiheesta, jätäthän tähän nimesi ja sähköpostiosoitteesi jotta voin ottaa sinuun yhteyttä. Toivoisin haastateltaviksi sekä sellaisia, jotka lukevat kirjoja, kuin myös sellaisia, jotka eivät lue. Kiitos!

Yhteystietoihin ei pääse käsiksi kukaan muu kuin kyselyn tekijä, ja ne poistetaan yhteydenoton jälkeen.

Liite 2. Teemahaastattelun runko

Taustakysymykset: ikä, sukupuoli

Teema 1, lukemisen määrä:

- Kuinka usein luet?
- Paljonko/kauanko luet kerralla?
- Ei-lukija: miksi et lue?
- Mitkä asiat vaikuttavat lukemisen määrääsi?
- Eroaako lukemisesi nykyinen määrä esimerkiksi lapsuutesi lukemisen määrästä? Miten?

Teema 2, lukemisen tapa:

- Missä luet?
- Milloin luet?
- Missä formaatissa (paperikirja, e-kirja, äänikirja yms.) luet?
- Käytätkö aina samaa formaattia?
- Mistä hankit luettavaa?
- Millaista kirjallisuutta luet?
- Ei-lukija: mitä harrastat / miten vietät vapaa-aikaasi? Jos lukisit, mitä formaattia käyttäisit / mistä hankkisit luettavaa / millaista kirjallisuutta lukisit?

Teema 3, kirjaston merkitys oman lukuharrastuksen tukijana:

- Käytätkö kirjastoa? Miksi?
- Mihin/miten käytät kirjastoa?
- Kirjastonkäyttäjä: kuvaile tyypillinen kirjastokäyntisi.
- Eroaako nykyinen kirjastonkäyttösi esimerkiksi lapsuutesi kirjastonkäytöstä? Miten?
- Miten kirjasto jo tukee lukuharrastustasi?
- Miten kirjasto voisi tukea lukuharrastustasi vielä nykyistä paremmin?

Teema 4, kirjaston ja lukemisen imago/mielikuvat:

- Millaisia mielikuvia lukeminen sinussa herättää?
- Kuvaile lukemista kolmella adjektiivilla
- Millaisia mielikuvia kirjasto sinussa herättää?
- Kuvaile kirjastoa kolmella adjektiivilla
- Mistä nämä mielikuvat johtuvat/tulevat ja miksi?
- Ovatko mielikuvasi muuttuneet esimerkiksi lapsuudestasi?